

IX. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

Tartalomjegyzék

Szerkesztőbizottsági javaslat

- V. Könyv: Kötelmi Jog Ötödik rész: Felelősség szerződésen kívül okozott károkért / 3

Tanulmányok

- Észrevételek az új Ptk. Családjogi Könyve Javaslatának a házassági vagyoni jogra vonatkozó rendelkezéseihez (II. rész) – *Csúri Éva* és *Szabó Júlia* / 14

Vita

- A káronszerzés tilalma az új Polgári Törvénykönyvben – *Boronkay Miklós* / 22
- A Ptk. 339. § (1) bekezdésének látszólagos módosítása a kontinentális jogfejlődés tükrében – *Szabó Dániel* / 25

Polgári jogi kodifikáció

ISSN 15851168

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1137 Budapest, Radnóti M. u. 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600
E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a kft. ügyvezetője

Szerkesztőbizottság: Dr. Vékás Lajos, Dr. Boytha György, Dr. Gadó Gábor, Dr. Kisfaludi András, Dr. Lábady Tamás, Dr. Petrik Ferenc, Sáriné dr. Simkó Ágnes, Dr. Sárközy Tamás, Dr. Weiss Emilia, Dr. Zlinszky János

Megjelenik kéthavonta. Példányonkénti ára 2007-ben: 2145 Ft. Megrendelhető és megvásárolható a Kiadónál.

A Polgári Jogi Kodifikáció információinak átvételéhez, az írárok bármilyen célú felhasználásához és újraközléséhez, másolásához a Kiadó előzetes engedélyre szükséges.

Nyomás: ETO-Print Nyomdaipari Kft. • Felelős vezető: Balogh Mihály

Tisztelt Olvasónk!

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján olvasható, december 3-ig észrevételezhető az új Polgári Törvénykönyv tervezete. Ez a tervezet a Polgári Jogi Szerkesztőbizottság által készített javaslat, annak szakmai-társadalmi vitája során tett észrevételek, illetőleg az igazságügyi tárca által 2007. II. félévé-

ben lefolytatott szakmai egyeztetések és az ezek során kialakított tárca álláspont alapján készült el.

Továbbra is várjuk tisztelt Olvasóink észrevételeit folyóiratunk *Vita* rovatába. Kérjük, jelezzék hozzászólásukban, hogy az a szerkesztőbizottsági javaslatra, illetve az igazságügyi tárca által közreadott tervezetre vonatkozik-e.

Szerkesztőbizottsági javaslat

V. Könyv: Kötelmi Jog

Ötödik rész

A Felelősség szerződésen kívül okozott károkért

I. A Ptk. kártérítési felelősségi joganyaga, a hézagait sok tekintetben kitöltő jogfejlesztő jogalkalmazás, és annak elsősorban *Eörsi Gyula* nevével fémjelzett jogirodalmi megtámogatása – sőt alakulásának befolyásolása –, a szocializmus viszonyai között évtizedeken át alkalmasnak bizonyult a szerződésen kívüli kártérítési jogviszonyok rendezésére. Noha a fejlettebb nyugat-európai és tengerentúli jogi kultúrákban – és a hazai haladó civilisztikai gondolkodásban is – megjelentek apokaliptikus jóslatok a polgári jogi felelősség „végjátékáról”, hanyatlásáról, haláláról, továbbá arról, hogy az individuális felelősség egyre inkább a magánszemélyek közötti károkozások rezervátumaiba szorul vissza, a bíróságokat próbára tevő felelősségjogi, kártérítési, kárelosztási problémákat hazánkban csak a '80-as évek második felétől kezdődően hozták felszínre a világban lejátszódó változások. Ezek a változások a rendszerváltástól kezdődően egyre határozottabban teszik próbára a jogalkalmazási gyakorlatot.

A rendszerváltás után az Alkotmánybíróság a Ptk. deliktuális jogot szabályozó fejezeteinek több rendelkezését megsemmisítette. A piacgazdaság beindulásával napvilágra kerültek a kontraktuális és deliktuális felelősség összefüggésében a Ptk. eredetileg is meglevő gyengéi és anomáliái, előzönlöttek a bíróságokat az állam kárfelelősségével – különösen a bíróságok károkozásaival – kapcsolatos perek. Rendkívüli mértékben megélnékültek a nem vagyoni kártérítés iránti jogviták, újabbnál újabb jogalapi kérdések kezdtek/kezdik ki a bíróságok hagyományos felelősségjogi gondolkodását, mint amilyenek pl. a jogi személy tagjának, képviselőjének „szabálysértésnek vagy bűncselekménynek minősülő károkozó magatartásáért való közvetlen felelőssége”, vagy az állam jogalkotással kapcsolatos kártérítési felelősségének a problémája.

2. Ezekre a társadalmi, gazdasági és nemzetközi körülményekre figyelemmel a Javaslat a következő alapvető kérdéskörökben fogalmaz meg a hatályos szabályozáshoz képest lényegi változtatásokat:

2.1. Elválasztja a Javaslat a szerződésszegésért fennálló (kontraktuális) kárfelelősséget a szerződésen kívüli (deliktuális) kárfelelősségtől.

A Ptk. az exkulpációs bizonyítási teher konstrukciójának az alkalmazásával egységesen állapítja meg a deliktuális és kontraktuális kártérítési felelősség általános, felróhatósághoz kötött szabályát, és alapvetően egységesen kezeli a különböző részlet-problémákat is. Az eltérések a két felelősségi alakzat között elenyészőek. Ilyennek számít, hogy a kártérítés mértékének méltányosságból történő enyhítésére a szerződésszegéssel okozott károk tekintetében nincs lehetőség, és bizonyos eltérés mutatkozik még az elévülési idők tekintetében, illetve a megbízott károkozásánál.

A Javaslat a felelősség feltételrendszerében, nevezetesen a kártérítési felelősség alóli mentesülés vonatkozásában elvi alapon

különválasztja a két kártérítési területet. A két jogterület azonban alapvetően egységes marad a kártérítés módja és mértéke tekintetében. Ezért ebben a körben fenntartja a Javaslat az utaló szabály alkalmazását, jelesül a kártérítés módjára és mértékére vonatkozó szabályokat a Javaslat a deliktuális kárfelelősség rendelkezései körében helyezi el, és ezekre a szabályokra pusztán utal a kontraktuális kárfelelősség normái között, ugyanúgy mint a Ptk.

A különválasztás lényege az, hogy a Javaslat – a nemzetközi kereskedelmi, üzleti gyakorlatban alkalmazott elvet követve – szigorítja a szerződésszegő fél kártérítési felelősség alóli kimentési lehetőségét, ezzel szemben a deliktuális kárfelelősség általános szabályát a Ptk.-ban foglaltakkal egyezően állapítja meg. A Javaslat szerint a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség terhe alól a szerződésszegő fél nem mentheti ki magát azzal, hogy a szerződésszegés elkerülése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, ezzel szemben a deliktuális felelősség alól az adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsításának a bizonyítása mentesüléshez vezet.

A Javaslat mindkét kárfelelősségi alakzatnál bevezeti ugyan az elmaradt hasznok és következményi, illetőleg közvetett károk tekintetében az előreláthatósági klauzulát, ennek tartalma azonban más a szerződésszegéssel okozott kárfelelősség körében, és a klauzula más tartalommal telítődik a deliktuális felelősség területén.

2.2. A Javaslat felveszi a törvény rendelkezései közé a Ptk. hatálybalépése után eltelt évtizedek alatt kialakított és törvényi szabályozásra tartozó bírói gyakorlatot.

A deliktuális kárfelelősség körében a Legfelsőbb Bíróság számos kollégiumi állásfoglalást hozott, amely állásfoglalások többnyire alkalmasak voltak a Ptk. hézagainak, hiányainak a kitöltésére, a jogalkalmazási gyakorlat megfelelő irányítására és egységesítésére. Ezek közül a kollégiumi állásfoglalások közül több olyan tartalmú állásfoglalás is van, amelynek elvi magja törvényi értékű, és amelyeket ezért a Javaslat felvesz a törvény rendelkezései közé. A Javaslat szerint – egyebek között – ezekkel az új törvényi rendelkezésekkel kiegészítve válhat teljessé a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályrendszer.

2.3. Az Alkotmánybíróság határozatával megcsonkított, majd a deregulációs törvényhozási akttal hatályon kívül helyezett Ptk. 354. §-ában szabályozott „hányatott sorsú” nem vagyoni kártérítés szabályát a Javaslat kiveszi a deliktuális felelősség köréből, amelyen belül az megfelelően nem is értelmezhető, és ahelyett a sérelemdíjat mint a személyiségi jogok megsértése közvetett kompenzációját és(vagy) pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetését vezeti be.

A Javaslatnak ez az újítása figyelemmel van arra, hogy a nem vagyoni kártérítéssel kompenzálendő hátrány alatt mind a jogi dogmatika, mind pedig a következetes bírói gyakorlat a személy,

pontosabban valamely személyhez fűződő jog sérelmét érti. A személyhez fűződő jogok megsértésének, a személyt ért sérelemnek pedig adekvát polgári jogi szankciója a sérelemdíj, amelyet a Javaslat a személyhez fűződő jogok megsértésének jogkövetkezményei között helyez el.

2.4. A Javaslat a törvénybe integrálja azokat a kárfelelősségi szabályokat, amelyeket a hatályos jog külön törvényekben állapít meg, a külön törvényi rendelkezések egyidejű hatályon kívül helyezése mellett.

Nemzetközi szerződésbe foglalt kötelezettségvállalásunk folytán jelenleg külön törvény szabályozza az atomkárokért való kárfelelősséget, az európai unió jogközelítésre figyelemmel 1993-ban külön törvényt alkotott az Országgyűlés a termékfelelősségről, a környezetvédelem, a természetvédelem és a hulladékgazdálkodás körében született külön törvények felelősségi és kártérítési kérdésekről is rendelkeznek, a vadvédelemről, vadgazdálkodásról és vadászatról szóló külön törvény az e területre eső kártérítési és kárfelelősségi szabályokat is tartalmazza. Jelenleg eljárásjogi törvények rendelkeznek a büntetőeljárás során jogtalanul fogvatartott személyeknek járó kártalanításról, továbbá a polgári perek tisztességes lefolyásának és ésszerű időn belül történő befejezésének követelményeit sértő bírósági eljárás miatti kártérítési felelősségről stb. A Javaslat mindezeknek a felelősségi szabályoknak és kártérítésre vonatkozó rendelkezéseknek a törvénybe iktatásával megteremti a polgári jogi kártérítési felelősség egységes rendszerét, megszünteti a szétszórt, a megfelelő összhangot sok esetben nélkülöző törvényi szabályozást, megfelelő alapot teremtve ezáltal a harmonikus és egységes jogalkalmazási gyakorlatnak.

2.5. A Javaslat a Ptk. egyes speciális kárfelelősségi alakzatai közül is a törvény rendelkezéseit több vonatkozásban korszerűsíti. A külön jogszabályi rendelkezésekre és a jogalkalmazási gyakorlatban kialakult elvekre alapozva meghatározza a veszélyes üzem üzembentartójának fogalmát, a károsultnak a károkozási folyamatban való közrehatása esetére – ha az nem menthető – elvi élel mondja ki, hogy a kármegosztás arányának megállapításánál az üzem veszélyességét a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytató terhére kell figyelembe venni.

Ugyancsak – az elmélet által megtámogatott – bírói gyakorlatra támaszkodva definiálja a vétőképtelenséget és meghatározza, hogy kit kell gondozónak tekinteni, egyúttal kimondja, hogy a gondozó mulasztása a közreható vétőképtelen károsult esetében a veszélyes üzem kárfelelősségébe nem számítható be.

Törvényi rangra emeli a jogi személy alkalmazottjának, tagjának, illetőleg tisztségviselőjének a közvetlen felelősségét a károsult irányában arra az esetkörüre, ha az említett személyek tagsági viszonyukat kihasználva, azzal kifejezetten visszaélve okozták a károsult kárát.

A Javaslat differenciáltan szabályozza a hatósági jogkörben okozott károkért való felelősséget. A Ptk. utaló szabálya helyett külön tényállást konstruál meg a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősségre és ebben a körben a nemzetközi kötelezettségvállalásból eredő objektív kárfelelősségi szabályt az állam terhére állapítja meg.

A büntetőeljárás során jogosulatlanul fogvatartott személy irányában fennálló kártalanítási kötelezettségre vonatkozó rendelkezéseket a Be.-ből a Javaslatba ülteti át.

2.6. A Javaslat a törvényi szabályozáson is keresztül vezet – az egyébként dogmatikailag tisztázott – kártérítés-kártalanítás kategóriáinak különválasztását, és megállapítja, hogy a törvény által megengedett károkozási esetekben – ha ezt törvény vagy jogszabály külön rendeli – kártalanítás jár.

A Javaslat önálló Címbe veszi fel azokat a jogszerű károkozással kapcsolatos kártalanítási szabályokat, amelyek a jogviszony jellegénél fogva a törvénybe integrálhatók, és ahol a kártalanításra vonatkozó szabályok visszautalnak a kártérítés módjára és mértékére vonatkozó rendelkezésekre.

A kártalanításra vonatkozó szabályokat a kártalanítási kötelezettség alanya, illetőleg a szabályozás tárgya alapján szisztemati-

zálja, ezzel a koherens rendszerbe foglalással szolgálva a jogalkalmazási gyakorlat egységességét.

2.7. A Javaslat több ponton korszerűsíti és precizírozza a felelősségre és a kártérítésre vonatkozó általános szabályokat.

Így a társadalmi folyamatokban bekövetkezett változásokra tekintettel az egyetemleges felelősségnek a gyakorlati igényeket jobban kielégítő szabályát alkotja meg, törvényi szintre emeli a bizonyítási teher különböző változatait, kimondja a teljes kártérítés elvét, a káronszerzés tilalmát, fogalom-meghatározásokat ad az egyes speciális kárfajtákra, az elmaradt haszon és a közvetett károk vonatkozásában bevezeti az ésszerű előreláthatósági klauzulát, a különféle járadékkategóriák szabályrendszerébe beépíti a törvényi szintű bírói gyakorlatot, a törvény erejével mondja ki a járadékok automatikus indexálását, a kártérítés esedékessége kérdésében megteremti a kár érvényesítéskori kártértek-megállapítás lehetőségét stb.

3. A Javaslat a Kötelmi Jogi Könyv Ötödik Részét – három Cím alatt – általános és különös konstrukciókban, továbbá a megengedett károkozásokért való kártalanítási szabályok törvénybe iktatásával építi fel. Az I. Cím a kártérítési felelősség általános szabályait, a II. Cím a felelősség egyes eseteit, a III. Cím pedig a megengedett károkozásokért való kártalanítás szabályait tartalmazza.

A Ptk. a polgári jogi kártérítési felelősséget három fejezetben szabályozza. A XXIX. fejezet a deliktualis felelősség általános szabályairól szól, míg a XXXI. fejezet a felelősség módjára és a kártérítés mértékére vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A két fejezet közé ékelődő XXX. fejezet a deliktualis felelősség speciális alakzatait, pontosabban azok egy részét foglalja magában.

A Ptk. XXIX. és XXXI. fejezeteinek szabályai koherens kapcsolatban állnak egymással – sőt, bizonyos tekintetben keverednek, mert pl. a 339. § (2) bekezdése a kártérítés mértékére vonatkozó norma, tehát nyilvánvalóan a XXXI. fejezetben volna a helye. A fejezetek a jogellenes károkozásokért való felelősség általános, továbbá általában alkalmazandó szabályait tartalmazzák, és ezt a szerves összefüggést a veszélyes üzemi, az alkalmazotti, a megbízotti stb. felelősség különös szabályai (amelyek *lex specialis* szabályozást jelentenek), vagyis a XXX. fejezet rendelkezései, megtörik. *Eörsi Gyula* szerint az előbbi két fejezet a polgári jogi felelősség „anyagját” foglalja magába, de ezeket az egymással szorosan összefüggő rendelkezéseket a gyakorlat is anyagjogi jelleggel ruházta fel.

A Ptk. felelősségi jogának ez a felépítése szakított a hagyományokkal, mert az Mtj. az általános szabályokat követően rendelkezett a különös felelősségi alakzatokról. *Marton Géza* törvénytervezete viszont, amely „Egy polgári törvénykönyv kártérítési fejezetéhez” készült – a jogi felelősség egységes rendszerére vonatkozó felfogását tükrözve –, egyetlen fejezetbe foglalta össze a felelősségjog és kártérítés egész szabályrendszerét.

Mivel a polgári jogi felelősség a specifikus törvényi tényállások mellett nemcsak egy olyan általános generálklauzulával rendelkezik, amelynek alapján különös tényállás hiányában is lehet kártérítési igényt érvényesíteni, hanem a különböző tényállásokat összefogó általános elveket és rendelkezéseket is tartalmazza, indokolt a törvény vonatkozó részében ezeket a szabályokat egy általános részt tartalmazó Cím alatt, az egyes felelősségi alakzatokat pedig egy külön Cím alatt összefoglalni, és külön Cím alatt kerülnek a törvénybe az egyes kártalanítási esetkörök. Ez utóbbi azonban nemcsak a speciális felelősségi, hanem a kártalanítási formákat is magába foglalja. Tekintettel arra, hogy a Javaslat a kártérítési felelősség alóli kimentés feltételeit eltérően határozza meg a szerződésszegéssel okozott károk és a szerződésen kívül okozott károk esetében, a törvényben e két területnek csak a kár megtérítésére vonatkozó normák tekintetében vannak közös szabályai. A deliktualis kártérítési felelősségi jog általános szabályait tartalmazó Címnek tehát csak ez utóbbi normák körében van „anyagjogi” kisugárzása a kontraktualis károk megtérítésére.

Minderre figyelemmel az I. Cím tartalmazza a deliktualis felelősség általánosnak tekinthető alakzatát, a felelősségi jog vala-

mennyi általánosítható szabályát, továbbá a felelősségi szankciókat, tehát a kártérítési módjára és mértékére vonatkozó rendelkezéseket, a II. Címben kerülnek elhelyezésre a speciális felelősségi alakzatok, a III. Címben pedig a kártalanítási esetek és az azokra vonatkozó különös szabályok.

I. Cím

A kártérítési felelősség általános szabálya

I. Fejezet

Kártérítés és kártalanítás. Jogellenes és megengedett károkozások

5:536. § [A károkozás általános tilalma]
A törvény tiltja a károkozást. Minden károkozás jogellenes, kivéve, ha törvény eltérően rendelkezik.

A károkozás általános tilalmát az európai jogirodalom a francia *Code civil* egyik legnagyobb vívmányának tekinti. Az elv hazai elméleti adaptálása ellenére a jogalkalmazási gyakorlatban – különösen az alsóbb fokú bíróságok gyakorlatában – nem talált egyértelmű befogadásra. Számos publikált bírósági ítélet bizonyítja, hogy a bíróságok az általános magánjogi deliktum elvét nem vették át következetesen, hanem az ügyek nem kis részében megkövetelik a jogellenesség külön bizonyítását, vagyis a károkozó magatartás és valamely pozitív tételesjogi szabály kollízióját. A problémát a gyakorlatnak csak egy része oldotta úgy meg, hogy kimondta: „a károkozás önmagában jogellenes”, kivéve annak megengedettségét. A bizonyításnál azonban problémát okoz, ha keveredik a jogellenesség a felróhatósággal, mert ezek sok esetben valóban nehezen különválaszthatók. Kérdés ezért, hogy a deliktualis felelősséget megalapozó jogellenességnek valamilyen speciális normaszegésben kell-e megnyilvánulnia, vagy a károkozás önmagában jogellenes, amely alól csak a károkozás megengedettsége a kivétel. Mivel a jogalkalmazási gyakorlat ebben a kérdésben nem egyértelmű, indokolt, hogy a törvény rendelkezzen az objektív jogellenességi kritériumról.

Ezért a Javaslat – a joggal való visszaélést tiltó rendelkezéshez hasonlóan – a károkozás általános tilalmát mondja ki. E szerint minden károkozás jogellenes, vagyis a jogellenességet magának a károkozásnak a ténye alapozza meg és azt csak a károkozás törvényi megengedettsége zárja ki.

5:537. § [A felelősség általános szabálya]
Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A Javaslat nem kívánja szigorítani a szerződésen kívüli kártérítési felelősség általános szabályát. A polgári jogi kártérítési felelősség több évtizedes és a bírói gyakorlatban is kikristályosodott tradicionális általános szabálya a deliktualis felelősség területén jól bevált, kellő egyensúlyban képes tartani a károsulti és károkozó érdekeket, egyaránt szolgálja a reparációt és a kármegelőzést, a prevenciót. A hatályos szabály a bírói gyakorlat számára kellő mozgásteret adó olyan mérce, amely megfelelően biztosítja a társadalmi folyamatokban bekövetkező változásokhoz igazodó adaptációt anélkül, hogy teljesen elveszítené a felelősség szubjektív alapját. (A piacgazdaság követelményei csak a szerződésszegéssel okozott kárfelelősség körében kívánának változtatást. Ezért a Javaslat a kontraktuális kártérítési felelősséget objektív alapokra helyezi, és ezzel egyben a kimentés feltételeinek eltérő szabályozását teremti meg a két kártérítési felelősség területén.)

A hatályos szabály hatékonyan ötvözi a két alapvető felelősségi elvet: a szubjektív és az objektív felelősséget. Az általános kár-

felelősségi norma már nem az individuális vétkességen, hanem az objektívizálódott felróhatóság szempontján alapszik. Már nem tisztán szubjektív vétkességfogalom, hanem azáltal, hogy a szabályban a „szemrehányhatóságot” az objektív, társadalmi elvárhatóság mércéjével kell mérni, az egyéni gondossági mértékhez igazodó klasszikus vétkességi elvet objektívizálja. „Az adott helyzetben általában elvárható” magatartáskövetelmény – a hozzá kapcsolódó bizonyítási teherrel együtt – jelenti a felelősségre vonhatóság valódi tartalmát. Ez pedig objektív zsinórmérték és nem szubjektív képességek, tényezők, adottságok – és nem a szubjektív akarat – szerinti elbírálást jelent.

Bár a rendelkezés kiindulópontja az emberi magatartás és annak befolyásolhatósága, a szabály tág lehetőséget nyújt a felelősség objektívizálására. A Ptk. konstrukciója azáltal, hogy a vétkesség hagyományos fogalma (szándékosság–gondatlanság) helyett a felróhatóság felelősségi feltételét vezeti be, az objektívizált polgári jogi vétkességet az általános szubjektív jogi felelősséggel egységesíti. A felróhatóság szempontja ugyanis a vétkesség és rosszhiszeműség mellett a törvény által meghatározott specifikus kárforrások esetében az ezek elleni sajátos védekezés elmulasztását is felöleli. A felróhatóság-fogalom lényegi eleme a magatartás társadalmi elítélése és a kártérítési szankcióval való befolyásolhatóságának kedvező kilátásai. A konstrukcióban tehát a *casus minor* tartománya összeszűkül és a vétkességi mérce típusonként változó követelményeinek és differenciált alkalmazásának megfelelően viszonylagossá válik. Más az elvárhatóság a szakemberrel és más a laikkussal, a jól szervezett multinacionális céggel és az egyéni vállalkozóval stb. szemben.

Fő érdeme mégis, hogy méri a felróhatóságot és teret ad a bírói gyakorlatnak arra, hogy a változó társadalmi folyamatoknak megfelelően alkalmazza a felróhatóságon nyugvó kimentési szabályt.

A hatályos konstrukcióval összefüggésben azt is hangsúlyozni kell, hogy a Ptk. jelenlegi általános kárfelelősségi szabálya a bizonyítás sikertelenségének kockázatát a károkozóra terheli. A hatályos rendelkezés tehát nem is a felróhatóságon nyugvó felelősség elvét konstituálja, hanem főszabályként az általános károkozási tilalmat szankcionálja, és az exkulpációs bizonyítás fordulatával kimentési lehetőséget biztosít a károkozónak. Így a Ptk. összhangban áll azzal a nemzetközi fejlődési iránnyal, amely a sikertelen bizonyítás kockázatát – a bizonyítási teher megfordításával – még ott is a károkozóra hárítja, ahol a bizonyítási teher általános elve szerint a károkozó vétkességét a károsultnak kellene bizonyítani.

Mindezekre figyelemmel a Javaslat nem kíván változtatni a Ptk. szerződésen kívüli kárfelelősségre vonatkozó általános szabályán és a vétkességtől független, objektív kárfelelősségnek csak azokban – az egyébként egyre bővülő – esetszabályokban kíván teret biztosítani, amelyekben a felek között fennálló szerződéses viszony, vagy valamely tevékenység folytatása, illetőleg valamely fokozottan védendő érdek ezt a *vis maior*ig terjedő felelősségi mércét szükségszerűen, de legalábbis kellően indokolható okból támasztja a polgári jogi jogviszonyok alanyaival szemben.

5:538. § [Kártalanítás]

A károkozásnak törvény által megengedett eseteiben a károkozó a károsultat – a kártérítésre vonatkozó szabályok szerint – kártalanítani köteles, ha ezt a törvény vagy jogszabály külön rendeli.

A károkozásnak a törvény által megengedett eseteiben a károsult részére – a kártérítésre vonatkozó szabályok szerint – kártalanítás jár, amennyiben ezt a törvény vagy jogszabály külön rendeli.

A károkozás általános tilalmának kimondása folytán a törvénynek kifejezetten rendelkeznie kell a károkozás megengedettségének a lehetőségéről. Ki kell mondani továbbá azt is, hogy a kártérítési szabályok szerinti teljes kártalanítási kötelezettség a

főszabály, amennyiben más jogszabály ettől eltérően nem rendelkezik.

A javaslat a kártérítés, kártalanítás, kárpótlás különféleképpen használt fogalmai között rendet kíván teremteni. A tételes szabályozásban megmutatkozó terminológiai zavar ugyanis a jogalkalmazásban, sőt a jogalkotásban is megnyilvánul. Ezért következetessé kell tenni a jogellenes magatartások következményeire való kártérítési, továbbá a jogos károkozásokért való kártalanítási kötelezettség terminológiai különválasztását, viszont dogmatikai tisztázatlansága miatt a javaslat mellőzi a kárpótlásra vonatkozó megjelölést.

A javaslat szerint a károkozások törvény által megengedett esetkörökben – a kártérítésre vonatkozó szabályok szerint – kártalanítás jár, amennyiben erről a törvény vagy más jogszabály így rendelkezik. Nyilvánvaló ugyanis, hogy jogalkotói elhatározás szükséges a jogszerű, de kárt okozó magatartásokért való kártalanítási kötelezettség kimondásához, azaz nem vonhat maga után bármely jogszerű kárt okozó magatartás kártalanítási jogkövetkezményét. Az ezzel kapcsolatos legtipikusabb tényállásköröket a következő rendelkezések tartalmazzák.

5:539. § [Megengedett károkozások]

(1) Nem jár kártérítés, ha a kárt a károsult beleegyezésével okozták, és a károkozás társadalmi érdeket nem sért és nem is veszélyeztet.

(2) A jogtalan támadás vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében a támadónak okozott kárt nem kell megtéríteni, ha a védekező az elhárítással a szükséges mértéket nem lépte túl.

(3) Nem jár kártérítés akkor sem, ha a károkozás törvényen vagy más jogszabályon alapuló rendeltetésszerű joggyakorlás következménye.

1. A Ptk. 342. § (2) bekezdésébe foglalt rendelkezés, vagyis a károsulti beleegyezés a károkozás jogellenességét megszüntető körülmény azzal a lényeges kivétellel, ha a károkozás társadalmi érdeket sért vagy veszélyeztet. Az utóbbi esetben ugyanis a károkozásba való beleegyezés irreleváns.

A jogalkalmazási gyakorlatban e rendelkezéssel összefüggésben a leggyakrabban előforduló tényállásra, a sportolással együtt járó károsodásra szólnak alakultak ki megfelelő jogtételek, amikor is – a testi épség kockáztatása folytán – a károsodásba való beleegyezés önmagában a sportolási tevékenységgel együtt jár.

A javaslat szerint ezekben az esetkörökben a hatályos rendelkezést fenn kell tartani.

2. A Ptk. 343. §-ában foglalt rendelkezés, a jogos védelem ugyancsak jogellenességet kizáró körülmény. Ennek folytán ebben a tényálláskörben felelősségről nem lehet szó, de nem lehet szó kártalanítási kötelezettségről sem, mert a károkozás jogtalan támadás elleni védekezés körében történik.

A mentesülés tényállásai: 1. a támadás vagy közvetlenül erre utaló fenyegetés, 2. a támadó károsodása és 3. a támadás elhárítása a szükséges mértéket ne haladja meg. Ezeknek a feltételeknek együttesen kell fennállniuk. Bármelyik feltétel hiányának jogi következménye az, hogy az eredetileg védekező magatartás már jogellenessé és felróhatóvá válik, amely esetkörben az általános kárfelelősségi szabály szerint kell a tényállást elbírálni.

A javaslat nem kívánja tételezni a jogellenességet kizáró körülmények között azt, ha a túllépés ijedségből, menthető felindulásból, félelemből történt. Ezekre a tényálláskörökre nyilvánvalóan a felelősség általános szabályának az „adott helyzetben általában elvárható” fordulata az irányadó, amelynek folytán ezek a tényálláslemek a károkozó magatartást menthetővé teszik. A védekezéshez szükséges mértéknek a megállapítása egyébként is tényállásonként rendkívül változó lehet, ezért azt minden esetben a konkrét körülmények függvényében kell megítélni.

3. A javaslat szerint a jogellenességet kizáró okok között nevesíteni szükséges azt az esetet is, amikor a joggyakorlás törvé-

nyen vagy más jogszabályon alapszik és e rendeltetésszerű joggyakorlás következménye a károkozás. A rendeltetésszerű joggyakorlás ugyanis a polgári jogi jogviszonyokban az ellenérdekű félnek rendszerint hátrányt, kárt okoz. Az ilyen károkozás azonban jogszerű magatartás következménye és elvileg sem merülhet fel a rendeltetésszerű joggyakorló kártalanítási kötelezettsége. A szabály így lényegében generálklauzula; annak eldöntése pedig, hogy a károkozás rendeltetésszerű joggyakorlás következménye-e, a tényállást elbíráló jogalkalmazási gyakorlatra tartozik.

5:540. § [Kárbekövetkezés veszélye]

Károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, akinek részéről a veszély fenyeget, tiltassa el a veszélyeztető magatartástól, illetőleg kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére vagy biztosíték adására.

A károsodás veszélye jogellenességi szabály, ezért a Ptk. 341. §-ában foglalt rendelkezést a törvénykönyvben itt, az általános kárfelelősségre és kártalanítási kötelezettségre vonatkozó szabályok után kell elhelyezni.

Nemcsak a tényleges károkozás, hanem a károkozás veszélyének pusztán előidézése is jogellenesnek minősül. A Ptk. 341. §-ának rendelkezései ezért fenntartandók, sőt gyakorlati alkalmazásuk megélénkülése volna kívánatos. Mivel a károkozás veszélyének előidézése a környezetveszélyeztetés körében a leggyakrabban előforduló tipikus tényállás, a tisztességtelen gazdasági tevékenység kiemelése mellett indokolt a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvénynek a környezet veszélyeztetésével kapcsolatos veszélyhelyzetre utaló tényállását a törvénykönyvben helyütt ugyancsak nevesíteni. A különös esetekre való utalás azonban nyilvánvalóvá teszi, hogy a rendelkezésben kiemelt esetkörök csak tipikusak, a szabály más tényálláskörökben is alkalmazható.

Szükséges a törvényben kimondani, hogy a jogosult valamely dologi vagy megfelelő kötelmi biztosítékot igényelhet. A biztosíték megfelelőségének kérdésében már a bíróság lesz jogosult dönteni.

5:541. § [Egyetemleges felelősség]

(1) Ha a károkozásban többen hatottak közre, felelőségük a károsulttal szemben egyetemleges, egymással szemben pedig magatartásuk felróhatóság, ennek hiányában közrehatásuk arányában oszlik meg.

(2) Ha a felróhatóság, illetve a közrehatás arányát nem lehet megállapítani, a kárt a károkozók egymás között egyenlő arányban viselik.

(3) A bíróság mellőzheti az egyetemleges felelősség megállapítását és a károkozókat felróhatóságuk, illetve közrehatásuk arányában is marasztalhatja, ha

- többen nem akarategységben okoztak kárt, vagy
- a károsult a kár bekövetkeztében maga is közrehatott.

1. Az egyetemlegesség polgári jogi tartalmát a szerződésekre vonatkozó általános szabályok határozzák meg, amelyek természetesen a deliktualis felelősség körében is irányadóak. A Ptk. 344. §-ának a többek közös károkozására vonatkozó rendelkezése azonban átalakításra szorul. A közös károkozás fogalmának megállapítása ugyanis mind a mai napig problematikus. Az akarategységben megvalósított károkozás büntetőjogias szemlélete a gyakorlatban változatlanul „kísért”, ezt a szemléletet hangsúlyozzák a törvénykommentárok is. Ezzel szemben – a mérvadó bírói gyakorlat szerint – a közös károkozás objektív tényállás. Ezt az objektív szempontot a törvénynek célszerű kimondania, hogy ezzel egyértelműsítse a gyakorlatot.

Közös károkozásról van szó minden olyan esetben, amikor a károsodásra vezető folyamatban akár egymást követően, akár egyidejűleg többen vesznek részt, vagyis ha a kár objektíve több személy közrehatásának eredményeként következik be, és pedig függetlenül attól, hogy a károkozási folyamatban résztvevők egyáltalában tudomással bírtak-e egymás károkozó magatartásáról. Sőt, egyetemleges felelősségük akkor is beáll, ha tevékenységük együttáthatala vezetett csak a kárbekövetkezéshez (környezetszennyezés körében tipikusan előforduló tényállás).

Újabbban pedig az internetszolgáltatások területén felmerülő tipikus tényállás, hogy az internetszolgáltató nem közvetlen károkozó ugyan, de lehetővé teszi a károkozást. Ezért a javaslat szerint helyesebb az egyetemleges felelősség alapjául azt a szabályt felállítani, hogy „Akik a károkozásban közrehatottak, a bekövetkezett károkért egyetemlegesen felelnek.”

2. Az egyetemlegesség a károsult irányában ható rendelkezés, tehát a közös károkozók külső viszonyában érvényesül. A belső viszony a kártérítési kötelezettség egymás közötti felosztási arányát jelenti, amely a felróhatóság mértékéhez igazodik. A Legfelsőbb Bíróság PK 37. sz. állásfoglalása szerint az egyetemleges felelősség megállapításának mellőzése esetén ugyanez a szabály irányadó, ezért a helyes állásfoglalást a törvény rendelkezései közé fel kell venni. Amennyiben azonban a felróhatóság arányát megállapítani nem lehet, illetőleg a károkozók felróhatósága egyáltalában nem állapítható meg, felelősségük a károkozásban való közrehatásuk arányához igazodik. Ha pedig sem a felróhatóságot sem a közrehatás arányát megállapítani nem lehet, a kárt a károkozók egymás között, egyenlő arányban viselik.

Az egyetemlegesség mellőzése esetén a károkozók ugyancsak felróhatóságuk, illetőleg közrehatásuk arányában kötelesek a károsult kárát megtéríteni.

Az egyetemlegesség mellőzésének döntő szempontja kell legyen, hogy a károsult reparációs igénye ne kerüljön veszélybe. Ennek biztosítása esetén azonban lehetővé kell tenni, hogy a bíróság mellőzze az egyetemlegességet, amennyiben többen nem akarategységben okoztak kárt.

Szükségtelen viszont fenntartani az egyetemlegesség feleslegességére vonatkozó azt a rendelkezést, hogy az egyetemlegesség mellőzhető, ha a kártérítés nincs veszélyben, mert ilyen kedvezményezésre megalapozott jogi indok nincs (eredetileg az állami vállalatok privilégiuma volt). A károsult érdemtelenességére vonatkozó tételt pedig a károsult közreható önhiba esetkörére kell a javaslat szerint szűkíteni, a késedelmes igényérvényesítés tényállása ugyanis megfelelően nem értelmezhető. Az elévülési időn belüli kártérítési igény érvényesítése során nem lehet jogosult kisédelemről beszélni.

5:542. § [A bizonyítási teher]

(1) A bekövetkezett kárt, továbbá a károkozó magatartás és a bekövetkezett kár közötti okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítani.

(2) Ha a károkozó bizonyítja, hogy az elmaradt vagyoni előny vagy közvetett kár bekövetkezését ésszerűen nem lehetett előre látni, e károk tekintetében az okozati összefüggés fennállását nem lehet megállapítani.

(3) Ha a károkozó bizonyítja valamely jogellenességet kizáró ok fennállását, a károkozó kártalanítási kötelezettségét a károsultnak kell bizonyítani.

1–3. A bizonyítási teher szabályát a Ptk. csak a felelősség alóli mentesülés esetköreibe mondja ki, a bizonyítási teherről azonban önállóan nem rendelkezik. A javaslat figyelemmel van arra, hogy a bizonyítási teher szabálya elméletileg és gyakorlatilag is nagy horderejű, amelyről ezért külön szabályt indokolt a törvénynek tartalmaznia. Ez a szabályozás kerül összhangba a Pp. 3. § (3) bekezdésében foglalt új rendelkezéssel, amely szerint a bíróság köteles a peres feleket a bizonyítási teherről is előzetesen tájékoztatni.

A polgári jogban kétfajta bizonyítási rendszer érvényesül, jelesül az ún. direkt, egyenes, másfelől az indirekt, közvetett vagy más szóval exkulpációs rendszer. E rendszerek közötti választás, vagyis a bizonyítási teher alakulása korántsem egyszerűen bizonyítási kérdés. A direkt bizonyítási rendszer esetén a jogellenességet, a kárt és az okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítani és őt terheli a károkozó felróhatóságának (vétkességének) a bizonyítása is. Ezzel szemben az exkulpációs rendszer a kimentés bizonyításon alapszik, melynek keretében a károkozó nemcsak felróhatósága hiányát, de a jogellenesség vagy a kártalanítási kötelezettség hiányát, sőt az okozati összefüggés hiányát is köteles vagy jogosult bizonyítani.

A javaslat a bizonyítási teher szétosztásánál az ún. vegyes rendszert követi, amely szerint a bekövetkezett kárt, továbbá a károkozó magatartás és a keletkezett kár közötti okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítani, míg az egyéb kérdésekben a bizonyítás terhe általában a károkozóra nehezedik. Ez alól azonban kivételt jelent az az eset, amikor a károkozó bizonyítja valamely jogellenességet kizáró ok fennállását, mikor is a károkozó kártalanítási kötelezettségét a károsultnak kell bizonyítani.

Az elmaradt vagyoni előny vagy közvetett kár kategóriái több bizonytalansági elemet is tartalmaznak, és némileg fiktív jellegűek. Ezért e kártípusok kereteit – ahogy ez a mérvadó bírói gyakorlatban kifejezésre is jut – az ésszerű előreláthatósági korlát közé indokolt szorítani. Ennek törvényi kimondása azonban ehelyütt, azaz a bizonyítási teher szabályai körében indokolt, mert itt a bizonyítás az okozati összefüggés láncolatára vonatkozik.

Ezért a javaslat az elmaradt hasznokért és a közvetett károkért jelentkező károk körében a kártérítés mértékét – a szerződésen kívüli felelősség területén is – az ésszerű előreláthatóság korlátjához köti és kimondja, hogy amennyiben a károkozó bizonyítja, hogy az elmaradt vagyoni előny vagy közvetett kár bekövetkezését ésszerűen nem lehetett előre látni, e károk tekintetében az okozati összefüggés fennállását nem lehet megállapítani.

A pénzbeli kártérítés egyik központi kérdése a kártérítés mértékének korlátozhatósága, amely különböző intenzitással és különböző esetkörökben, de lényegében minden jogrendszerben megjelenő igény. Az egyes jogrendszerek a felelősség korlátozására technikailag három fő módot alkalmaznak: a kártérítés mértékének összegszerű korlátozását vagy a felelősségnek bizonyos kárfajtákra való szűkítését. Ilyen módszer tehát az előrelátható kár, továbbá a közvetlen kár megtérítésére korlátozott felelősség. De ilyenek tekinthető harmadsorban a méltányossági felelősségkorlátozás is, amelyet a svájci jog és a régi magyar magánjog is ismert és amelyet *Marton Géza* elmélete is tartalmazott. Ez lényegében egy általános méltányossági ítéltetésre vonatkozó szabály, amely a kártérítés módjának és mértékének megállapításában – a bírói szabad belátásnak nagyobb teret engedve –, lehetőséget ad nemcsak a méltányosság enyhítésére, hanem a méltányosság szigorítására is. Az elv meghonosítása a magyar magánjogi irodalomban is újra és újra visszatérő törekvés.

A károkozás körülményei, a kár nagyságának kalkulálhatatlansága a felelősség különböző terjedelmét indokolhatja a szerződéses, illetőleg szerződésen kívüli károkozások eseteiben, s ezért a felelősség korlátozás részben másként ítéendő meg a szerződésszegések és a deliktumok körében. Ebből következik, hogy az előreláthatósági elv is más szerepet játszhat e két kárfelelősségi területen.

A szerződések világában a felek érdekmérlegelésén alapuló kockázatmegosztásból kell kiindulni. A piaci döntéseket meghatározó gazdasági racionalitás központi eleme a kalkulálhatóság. Ennek pedig meghatározó kritériuma a kockázatmegosztáshoz igazodó kártérítési mérték, azaz az a szempont, hogy a szerződő fél kártérítési kötelezettsége ne terjedjen túl azon a mértéken, amellyel a kötelezettségvállalásakor számolnia kellett. Ezért az előreláthatóság a szerződésszegésekkel okozott kártérítési felelősség normatív kritériumaként kell hogy megjelenjen, mert az előreláthatósági klauzula azzal a vélelemmel él, hogy az

adós csak azoknak a károknak a viselését vette magára a szerződésben, amelyeket – mint szerződészegésének jogkövetkezményeit – előre láthatott. Ezért a Javaslát a kontraktuális felelősség körében az előreláthatósági mércét a megtérítendő kár nagyságát meghatározó általános elvvé teszi.

Bár a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában megfelelően érvényesíti az előreláthatóságot, a közvetlen és közvetett károk, továbbá az okozati összefüggés helyes határainak a megvonása érdekében mégis szükséges, hogy a törvény kimondja az előreláthatóság korlátját az elmaradt hasznok tekintetében a deliktuális kármezőben is. Ez az elv pl. az angol jogban remekül funkcionál, figyelemmel arra, hogy az előre nem látott károk túl távoliak, így okozati kapcsolat a magatartás és a beállott károk között jogi értelemben nincs. A deliktuális kártérítési felelősségnek ez az elve nem töri meg a teljes kártérítés követelményét, mert hisz a kártérítés mértékének az angol jogi terminológia szerint is alkalmazni kell lennie arra, hogy a károsultat olyan helyzetbe hozza, mintha a deliktumot nem követték volna el. Mégis az elv alkalmazásával a bíróság csak a valószínűsíthető előnyöknek, haszonnak az esély mértékével arányban álló részét ítéli meg kártérítésként, azonban a tisztán spekulatív (azaz még számos bizonytalan tényezőtől függő) lehetőségét figyelmen kívül hagyja.

Az elv alkalmazásának a deliktuális felelősség körében kizárólag az elmaradt haszon összefüggésében van korlátozó hatása. Ebben a körben a deliktumért felelősnek csak a valószínűség alacsony fokáig, a reális lehetőség mértékéig kell előrelátni a károkat („*real risk*”). A tényleges vagyoni károk vonatkozásában természetesen a korlátozás nem érvényesül, a költségek és kiadások tekintetében pedig a célszerűség és az ésszerű indokoltság korlátai az elv alkalmazását fölöslegessé teszik. Ebben az összefüggésben a szigorúbb követelményrendszer tehát az elmaradt haszon kártételére korlátozódna, amely körben a kártérítési felelősség megállapításához a károsultnak a valós veszély nagy valószínűséggel való fennállását is bizonyítania kellene.

5:543. § [Kivétel a főszabály alól]

A felelősség különös esetei körében törvény a bizonyítási teher szabályait a károsultra nézve kedvezőbben határozhatja meg.

Egyes különösen szigorú felelősségi alakzatoknál a törvényi rendelkezések a bizonyítási teher szabályait a károsultra nézve kedvezőbben határozzák meg, ennek lehetőségét ezért – különösen a fogyasztóvédelem, termékfelelősség, a környezetvédelem stb. területén – a törvénynek biztosítania kell.

II. Fejezet

A kártérítés mértéke és módja

5:544. § [A kártérítési kötelezettség terjedelme]

(1) A károkozó a károsult teljes vagyoni kárát köteles megtéríteni.

(2) A teljes vagyoni kárból le kell vonni a károkozásból származó vagyoneértékű előnyöket.

(3) A bíróság rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén a kártérítés mértékét alacsonyabb összegben is meghatározhatja.

1. A Javaslát – ugyanúgy mint a Ptk. – a teljes vagyoni kártérítés elvén áll. Ennek megfelelően a károkozó – főszabály szerint – köteles megtéríteni a károsultat ért minden olyan hátrányt, amely a károsító esemény folytán őt vagyonaiban érte. A teljes kártérítés elvét a Ptk. nem mondja ugyan ki, de az egyes kárelemek részletezésénél a törvényből ez értelemszerűen következik. Figyelemmel arra, hogy a teljes kártérítés elve alól az egyes felelősségi alakzatok

körében vannak kivételek, szükségesnek látszik, hogy a törvény kifejezetten rendelkezzen a főszabályról, azaz arról, hogy a károkozó a károsult teljes vagyoni kárát köteles megtéríteni.

2. A kártérítés mértékének a megállapításánál a károkozó tény folytán bekövetkezett vagyonmódosulást egységesen kell vizsgálni. Vagyis fel kell mérni, hogy a vagyonszökkenés mellett nem következett-e be a károsult oldalán valamilyen vagyonmegtakarítás. A bírói gyakorlat a kárnszerzés tilalmának szabályát általában alkalmazza, ennek a gyakorlatnak a törvényi alapját ugyanakkor indokolt megteremteni. Ezért a Javaslát a teljes kártérítés elvével összefüggésben kimondja a kárnszerzés tilalmát.

3. A Ptk. 339. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés nem a felelősség alól részben mentesítő, hanem a kártérítés méltányossági enyhítését lehetővé tevő norma, amely az igazságos és méltányos kártérítési mérték meghatározásának elveibe gyökerezik. A méltányossági mérséklésre vonatkozó szakasz nem határozza meg a mérséklésre vezethető okokat, pusztán a kártérítés csökkentésének kivételességét hangsúlyozza. Ezáltal – bár kivételes tényállásokban – széleskörű lehetőséget biztosít a bíróság számára, hogy a kártérítés mértékének meghatározásakor a méltánylást érdemlő egyedi tényálláselemeket mérlegelje. A jogintézmény bevezetésének eredeti indoka is az volt, hogy a károkozó a rendkívüli mértékű, vagyoni viszonyaival arányban nem álló kár – amely adott esetben még tönkretételéhez is vezethetne – megtérítése alól részben méltányosságból mentesülhessen. Indokolt, hogy a piaci szereplőkre modellezett szabályozás is meghagyja a bíróság számára ezt az egyéniesítést, az egyedi szempontokat érvényre juttató jogintézményt.

A tartalmi kérdésre, hogy tudniillik egyáltalában kell-e a felelősségnek korlátokat vonni, feltétlenül igenlő választ kell adni, hiszen a kárkövetkezmények láncolata elvileg végtelen. A polgári jogban uralkodó teljes kártérítés elve a mindenkori beszámítási elmélet határai között értendő és értelmezhető. Vagyis, hogy a teljes kártérítésért fennálló felelősség a gyakorlatban mit jelent, az attól függ, hogyan értelmezi a bírói praxis a beszámítási elméleteket.

E kérdéskörben felmerült *Marton Géza* elméletének a hasznosítása. *Marton* szerint a kártérítés mértékének korlátozása tekintetében a felelősségi szempontokat kell előtérbe helyezni, azaz a kártérítési felelősséget addig kell kiterjeszteni, éspedig csak addig, de addig feltétlenül, ameddig a prevencióra lehetőség van. *Marton* így érvelt: „Azt, hogy van-e kár, és milyen terjedelmű, valamint hogy a kár okozatos kapcsolatban van-e a felelőssé teendő személyvel, a bíró a fennforgó körülmények szorgos méltatásával szabad belátása szerint állapítja meg.” Ezt a szabályt kellene, illetve lehetne – e nézet szerint – a kártérítés mértékének általános normájává tenni, s ennyiben a méltányosság szempontjának a Ptk. 339. § (2) bekezdésénél jóval fontosabb szerepe volna.

Az általános érvényű felelősségkorlátozás azonban a preklauszikus polgári jogra volt jellemző; itt a felelősség mértéke lépcsőzetesen mindig a vétkesség fokaihoz igazodott. Míg az effajta, büntetőjogi felelősségkorlátozás mintegy az „egyéni igazságosság” eszméjét akarta tükrözni, a mai, modern és általánosabb érvényű felelősségkorlátozások mögött sokkal inkább rizikó-kalkulációs szempontok állnak. E vonatkozásban azonban megállapítható, hogy az elmaradt haszon típusú károokra vonatkozó előreláthatósági korlát alkalmas lesz a kártérítés nagyságát „méltányos” mederben tartani. Így a Javaslát a 339. § (2) bekezdésének fenntartására vonatkozó kívánalmat fogalmazza meg, de nem lát a szabály kiterjesztésére megalapozott indokot.

5:545. § [Károsulti közrehatás]

(1) A károkozónak nem kell megtérítenie a kárnak azt a részét, amely a károsultnak a kár bekövetkezésében való felróható közrehatásából származott.

(2) A károsult felróható közrehatása akkor áll fenn, ha a károkozó magatartás előidézésében, a kár bekövetkeztében, a kár súlyosbodásában az adott helyzetben általában elvárható magatartást elmulasztotta.

1–2. Ha a kár előidézésében, a kár bekövetkezésében, a kár súlyosbodásában az elvárható magatartást elmulasztó károsult is felróhatóan közrehatott, magatartásának következményeit maga viseli. Nem terheli kártérítési kötelezettség a károkozót a kárnak azért a részéért, amely abból származott, hogy a károsult a kár megelőzése, elkerülése vagy csökkentése érdekében nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Mivel a közreható ok elvághatja a kauzalitást, a károsult önhibája a kártérítés mértékét valóságosan csökkentő tényező. A kármegelőzésben, a kár következményeinek enyhítésében való közreműködési kötelezettség megsértése kármegosztást eredményez.

A károkozó részbeni felelősségmentesüléséről szóló és a Ptk. 340. §-ában tételezett szabályt szerkezetileg itt, a kártérítés mértékéről szóló rendelkezések között célszerű elhelyezni, másrészt a szabályba indokolt beépíteni a Legfelsőbb Bíróság PK 36. számú állásfoglalásának időtálló tételeit.

A károkozási folyamatban a felróhatóan önhibás károsult közreható mértékének a károkozó vonatkozásában fennálló felelősségcsökkentő hatását a bírói gyakorlat a törvénybe beépítendő PK állásfoglalás alapján helyesen alkalmazza mind a kárbekövetkezés okai kifejlődésének megakadályozása, mind pedig a már bekövetkezett károkozás hátrányos következményeinek lehetséges csökkentése tekintetében. Ezért a rendelkezést a gyakorlat által kialakított tartalommal indokolt az új törvénybe felvenni. Ezzel kapcsolatos a Javaslat normaszövege.

Ugyanakkor fenn kell tartani annak kimondását, hogy a károsult terhére esik mindazok mulasztása, akiknek magatartásáért felelős.

5:546. § [A kár elemei]

A teljes vagyoni kártérítés körében a károkozó köteles megtéríteni

- a) a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést (dolgokban és vagyoni jogokban keletkezett károk),
- b) az elmaradt vagyoni előnyt (elmaradt jövedelem, haszon, nyereségkiesés), továbbá
- c) a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges célszerű és ésszerűen indokolt költségeket.

A Ptk. 355. § (4) bekezdése négyféle kárt ismer: a) a beállott értékcsökkenést, b) az elmaradt vagyoni előnyt (elmaradt hasznót), c) a nem vagyoni kárt, és d) a hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges költségeket. Szükséges megjegyezni, hogy a „hátrány csökkentéséhez” szükséges költségek kategóriája megtöri a teljes kártérítés elvét, ugyanakkor azáltal, hogy a „kiküszöböléshez szükséges” költségekkel az alternatívitás viszonyában áll, ellentmondásos is. A szabály ezért – továbbá a Javaslatnak a „nem vagyoni károkkal” kapcsolatos álláspontja miatt – korrekcióra szorul.

A teljes megtérítés elvét (*Grosschmid*) részletező kárkategóriák a gyakorlatban pontosításra szorulnak. A károsult vagyonában beállott értékcsökkenés elvileg alkalmas kifejezni a *damnum emergens* típusú károkat. A vonatkozó kommentárok és a bírói gyakorlat azonban e hátrányok körébe többnyire csak a dolog megsérülése, elpusztulása vagy megrongálódása folytán keletkezett hátrányokat integrálja. A dologfogalom fikciós kiterjesztése, vagy egyébként a jogvesztéssel, követeléstől való eleséssel okozott hátrány így ebbe az értelmezésbe már nem fér bele. Ezért indokolt ezen a helytelen szemléleten változtatni és a vagyoni értékcsökkenés fogalmába a nem dologi vagyoni károkat is beleértetni.

A károk harmadik eleme a Ptk. 355. § (4) bekezdésében foglaltak szerint a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek kategóriája. A hátrányok csökkentésével kapcsolatos szempont kiiktatásáról már volt szó. A hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek tekintetében a perekben érvényesített követelések terén megfigyelhető egy folyamatos kiterjesztő tendencia, tekintve, hogy ennek a kárelemnek a felme-

rülése alapvetően a károsult elhatározásától függ, e tekintetben pedig az új piacgazdasági viszonyok szinte korlátlan lehetőségeket teremtenek meg. Ugyancsak az alsóbb szintű jogalkalmazási gyakorlat elemzése alapján a szabályozás kétirányú, egy megszorító jellegű, továbbá egy rugalmasságot biztosító kiegészítése volna indokolható. Az iránymutató bírói gyakorlat már eddig is a szükséges költségek tartalmi korlátjának tekintette – általában véve – a felmerült költségek ésszerű indokoltságát és célszerűségét. Az ésszerűség – amely a racionalitás objektív tapasztalaton nyugvó vonatkozását jelenti – ebben a körben is kiemelésre érdemes szempont, ezért a szükséges költségek kategóriáját az ésszerűen indokolt és célszerű kiadások, költségek terminológiájával kell kiegészíteni, illetőleg felváltani.

5:547. § [Általános kártérítés]

(1) Ha a kár mértéke – akár csak részben – pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű kártérítés megfizetésére kötelezi, amely a károsult teljes kárának a kiegyenlítésére alkalmas (általános kártérítés).

(2) Annak megállapításához, hogy a kár mértéke pontosan nem számítható ki, a bíróságnak minden rendelkezésre álló és célravezető bizonyítást le kell folytatnia a kár mértékének felderítése végett.

(3) Az általános kártérítés tárgyában hozott, bírósági határozattal megállapított egyszemű kártérítési igény többé nem tehető vitássá.

1–3. Az általános kártérítés anyagi jogi szabályának az alkalmazása a jogalkalmazási gyakorlatban bevált, a norma fenntartását a Javaslat szükségesnek tartja. A hatályos szöveg korrekcióját teszi szükségessé a kárpótlás terminológiájának a kiiktatása a törvény szövegéből, egyébként azonban a rendelkezés alkalmazásának feltétele a Ptk. és a Javaslat szerint is az, hogy ne álljon rendelkezésre megfelelő mérce a kár mértékének a kiszámítására.

Kizárólag elvi kérdésként jelentkezik, hogy miként viszonyulnak egymáshoz a Pp. 206. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés, valamint a Ptk.-nak az általános kártérítésre vonatkozó szabálya. Tekintve, hogy a jogkövetkezmények mindkét konstrukcióban lényegében azonosak, a törvénynek az általános kártérítésről szóló rendelkezése anyagi jogi, a Pp.-nek a bírói mérlegelési jogköréről szóló rendelkezése pedig eljárásjogi biztosítékot jelent ahhoz, hogy a károsult teljes kártérítéshez jusson.

A Legfelsőbb Bíróság PK 49. számú állásfoglalása szerint az általános kártérítés megítélésénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, amennyiben azok a kár mértéke tekintetében jelentkeznek. Annak megállapításához, hogy a kár mértéke pontosan nem számítható ki, szükséges, hogy a bíróság előzetesen minden rendelkezésre álló és célravezető bizonyítást lefolytasson a kár felderítése végett. Az általános kártérítés tárgyában hozott bírósági határozattal elbírált igény – a PK-ban kifejtett elvi álláspont szerint – ítélt dolog, az elbírált kártérítési igény újból vitássá nem tehető. Az általános kártérítés megítélésekor ugyanis a bíróság a kárigényt teljes egészében elbírálja. Dönt a felől, hogy a károsultat mekkora kár érte, és ezért kitől jár részére teljes kártérítést biztosító jóvátétel. Az összességében kimutatható káron felül az összességében pontosan ki nem mutatható károkért is kártérítést kap e jogintézmény keretében a károsult. A Pp. 229. §-ának rendelkezése ugyanakkor kizárja, hogy ugyanabból a tényalpból származó ugyanazon jog iránt ugyanazok a felek egymás ellen új keresetet indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként vitássá tegyék. Nincs tehát helye a bíróság által megállapított általános kártérítés összegét meghaladó többletkövetelés érvényesítésének, ha utóbb kiderül, hogy a tényleges kár a megállapított egyszemű általános kártérítés összegét meghaladja.

A Javaslat álláspontja szerint indokolt, hogy a törvény a PK állásfoglalás elvi magját rendelkezései közé felvegye.

5:548. § [A kártérítés módja]

(1) A károkozónak a kárt – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – pénzben kell megtérítenie.

(2) A kár természetben való megtérítésére különösen akkor van lehetőség, ha a kártérítés tárgyát a károkozó maga is termeli, vagy egyébként az a rendelkezésére áll, illetőleg ha a természetbeni jóvátételt a károkozó kifejezetten vállalja.

1–2. A pénzbeli reparáció – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a polgári jogi kártérítési felelősség fő esete, ezt a tényt a szabályozásnál nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ezért a Javaslat szerint az új törvényben elsődlegesen a kártérítés pénzbeli módjáról kell rendelkezni, az *in integrum restitutio*, továbbá a kár természetben való megtérítésének lehetősége csak a kártérítés egyéb módjaként tehető szabállyá, amelyet csak a károsult ilyen irányú kifejezett kérelme és a hatályos rendelkezések szerinti feltételek fennállása – esetleg a károkozó kifejezett vállalása – esetén rendelhet el a bíróság.

Környezetpusztítás esetén azonban a helyzet fordított: a szennyezett emberi környezet természetbeni helyreállítása kell, hogy főszabály legyen. A természetbeni helyreállítás az egyes környezeti kártételek vonatkozásában lehet részleges is, amely ebben az esetben a pénzbeli kártérítéssel kombinálódik.

A Javaslat – a Ptk.-tól némiképpen eltérően – a kártérítés módja tekintetében az itt megfogalmazott kártérítési rendet javasolja a törvényben szabályozni.

5:549. § [Kártérítési járadék]

(1) Kártérítésként járadékot is meg lehet állapítani.

(2) Járadékot kell megállapítani akkor, ha a kártérítés a károsultnak vagy vele szemben tartásra jogosult hozzátartozójának tartását, illetőleg tartásának kiegészítését hivatott szolgálni (baleseti járadék és tartást pótló járadék).

1–2. A kártérítési járadék – mint a kártérítés sajátos módja – akkor állapítható meg, ha a károsultat folyamatosan ismétlődő kár éri. A Ptk.-val szemben a kártérítési járadéokra vonatkozó szabály a kártérítés mértékétől elkülönítetten, önálló rendelkezés alá tartozik, amelyet követően kell az egyes járadékformákat részletező szabályokat a törvénybe rendszertanilag elhelyezni.

5:550. § [Kérelemhez kötöttség]

A bíróság a kártérítés módjának megállapításánál nincs kötve a károsult kérelméhez, a kártérítésnek azt a módját azonban nem alkalmazhatja, amely ellen mindegyik fél tiltakozik.

A törvény felelősségi rendszerének az a célja, hogy a károsultat a károsodás előtti helyzetbe hozza. Abban a kérdésben azonban, hogy ez a cél milyen eszközökkel érhető el, a döntés jogát a bíróságra bízta. A károsultnak tehát a kártérítés módja tekintetében nincs választási joga, legalábbis olyan értelemben, hogy ehhez a bíróság kötve volna. Vagyis a bíróságnak a károsult és a kárért felelős személy viszonyának, valamint az eset körülményeinek és a törvényben előírt szempontoknak a figyelembevételével azt a kártérítési módot kell alkalmaznia, amely a teljes jóvátétel elvének gyakorlati érvényesülését a legeredményesebben biztosítja. Ebből következik, hogy a bíróság a kártérítés módjának megállapításánál nincs kötve a felek kérelméhez, ez a szabály pedig csak részben – a kereseti kérelemhez kötöttség elve tekintetében – eljárásjogi természetű, alapvetően azonban anyagi jogi szabály, amelynek keretében a bíróság dönti el, hogy a teljes kártérítés követelményének teljesítése érdekében a kártérítés mely módját alkalmazza. Ezért a Javaslat indokoltan tartja az anyagi

jogi szabályok közé beiktatni a Legfelsőbb Bíróság PK 44. számú állásfoglalásában foglaltakat, annak kimondásával, hogy a bíróság a kártérítésnek azt a módját azonban nem alkalmazhatja, amely ellen mindegyik fél tiltakozik.

5:551. § [A baleseti járadék feltételei]

(1) Akinak munkaképessége baleset folytán csökkent, akkor követelhet baleseti járadékot, ha a baleset utáni jövedelme a baleset előtti jövedelmét neki fel nem róható okból nem éri el.

(2) A baleset folytán munkaképesség-csökkenést szenvedett károsult kártérítési járadékát a baleseti eredetű munkaképesség-csökkenés mérvének és a baleset folytán bekövetkezett jövedelemvesztésének együttes vizsgálata alapján kell megállapítani.

(3) Károkozásból eredő munkaképtelenség vagy munkaképesség-csökkenés esetében járadékként a károkozó a baleset előtti átlagjövedelem, illetőleg ennek a munkaképesség-csökkenés mérvéhez igazodó része és a nyugdíj- és egészségbiztosításról szóló jogszabályok alapján folyósított nyugdíj- és egészségbiztosítási ellátás között mutatkozó különbözetet köteles a károsultnak megtéríteni.

(4) A járadék megállapításánál a balesetért felelős személy javára nem vehető figyelembe az a jövedelem, amelyet a károsult a balesetből eredő jelentős munkaképesség-csökkenése ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel ér el.

1–4. A Javaslat a baleseti kártérítési járadék hatályos és a jogalkalmazási gyakorlatban jól bevált szabályai közé szükségesnek tartja felvenni a Legfelsőbb Bíróság vonatkozó PK állásfoglalásait, illetőleg azok elvi, jogszabályi absztrakcióval kifejezett magját, mert a bírói gyakorlat ezekkel az állásfoglalásokkal szoros koherenciában alkalmazza a baleseti járadéokra vonatkozó hatályos Ptk.-beli rendelkezéseket.

Így mindenekelőtt szükséges kimondani a PK 45. számú állásfoglalásban kifejtettek szerint, hogy a baleset folytán munkaképesség-csökkenést szenvedett személy kártérítési járadékát a baleseti eredetű munkaképesség-csökkenés mérvének és a baleset folytán bekövetkezett jövedelemvesztésének együttes vizsgálata alapján kell megállapítani. A PK állásfoglalás indokolásában elemzett példa megfelelő, konkrét magyarázatot ad a jogalkalmazás szempontjaira, ezért az – az így törvényszöveggé váló rendelkezéssel együtt – kellő mértékben segítheti a gyakorlatot.

5:552. § [A baleseti járadék számítása]

(1) A balesetet szenvedett személy jövedelemkiesését általában a balesetet megelőző egy évben elért rendszeres jövedelme havi átlaga alapján kell meghatározni. Ha az említett idő alatt a jövedelemben tartós jellegű változás állott be, csak a változás utáni jövedelem átlagát lehet ennek során figyelembe venni.

(2) Ha a balesetet szenvedett személy jövedelme a balesetkor rendszeres jellegű és határozott összegű volt, a keresetvesztés megállapításánál ezt kell számításba venni.

(3) Ha a jövedelemkiesés az (1) és (2) bekezdés alapján nem állapítható meg, annak meghatározásánál az azonos vagy hasonló munkát munkaviszony vagy tagsági viszony alapján végző, illetőleg más jövedelemszerző tevékenységet folytató személyek átlagos havi keresete az irányadó.

(4) A jövedelemkiesés megállapításánál figyelembe kell venni azt a jövőbeli változást is, amelynek meghatározott időpontban való bekövetkezésével már előre teljes bizonyossággal lehet számolni.

(5) A baleseti járadék felemelése jövedelememelkedés címén azonban csak akkor igényelhető, ha a jövedelem emelkedésben a járadékos is részesült volna, ha nem szenved balesetet.

(6) A baleseti járadék alapjául szolgáló átlagkereset (átlagjövedelem) meghatározásánál a keresetet (jövedelmet) a nyugdíjjáradékkal csökkentett összegben kell figyelembe venni.

1–6. Ugyancsak jogszabály-szintű elvet fogalmaz meg a Legfelsőbb Bíróság PK 46. számú állásfoglalása, amely a baleseti kártérítési járadék számítási módjára nézve tartalmaz elvi megállapításokat. Az állásfoglalás elvont tételeit a Legfelsőbb Bíróság ugyancsak konkrét példákkal magyarázza, amelyek tankönyvi pontossággal adnak eligazítást a jogalkalmazó számára.

Végül a Legfelsőbb Bíróság PK 48. számú állásfoglalása a baleseti járadék felemelésére nézve ad iránymutató szempontokat, amelyeket a Javaslat szerint ugyancsak indokolt törvényi szabállyal emelni.

A Javaslat szerint ezekkel – a bírói gyakorlatban kikristályosított jogtételekkel együttesen – a hatályos törvényi szabályozás nem igényel változtatást, illetőleg egyéb szövegmódosítást. A társadalombiztosítás intézményrendszerének átalakulására a Javaslat tekintettel van, ezért a törvény szövegébe az új elnevezésű biztosításokat javasolja tételezni.

5:553. § [Tartást pótló járadék]

(1) A baleset következtében meghalt személy által törvényen vagy szerződésen alapuló tartási és életjáradéki kötelezettség alapján eltartottak olyan összegű tartást pótló járadékot igényelhetnek, amely szükségleteiknek – a tényleges, illetőleg az elvárhatóan elérhető jövedelmüket is figyelembevéve – a baleset előtti életszínvonalon való kielégítését biztosítja.

(2) Járadék követelhető akkor is, ha a baleset következtében meghalt személy a tartási kötelezettségének megszegésével nem nyújtotta ténylegesen a tartást, vagy ha a járadékot igénylő a tartási igényét menthető okból nem érvényesítette.

(3) A járadék számításánál a 4:016. § (3) bekezdésében foglaltak megfelelően irányadóak.

(4) A járadék mértékének megállapításánál értékelni kell azt is, hogy a járadékot igénylő érvényesítette-e, illetőleg érvényesíthet-e követelést azokkal szemben, akik az ő tartására a baleset idején meghalt személlyel egy sorban voltak kötelesek.

1–3. A Javaslat szerint a tartást pótló járadéokra vonatkozó hatályos Ptk.-beli szabályok csak minimális korrekcióra szorulnak. Mivel a gyakorlatban bizonytalanságot jelent, hogy kik sorolhatók a járadékra jogosult eltartottak közé, indokolt, hogy a törvény kimondja, hogy csak a jogi (akár törvényi akár szerződési) kötelezettség alapján nyújtott tartás (életjáradék) elvesztése jelenthet jogszerű járadékigényt. Ha a baleset előtt nyújtott tartás teljesítése az eltartó részéről jogi kötelezettség nélkül történt, az ilyen eltartó halálával rendszerint a tartásra való jogosultság is megszűnik, vagyis a „jogosult” ilyen esetben a jogutódokkal szemben eredményesen nem léphet fel.

Egyebekben azonban a hatályos törvényi szabályok megfelelően szolgálják a gyakorlatot, mindössze a Legfelsőbb Bíróság PK 46. számú állásfoglalásában foglaltak törvényi kimondása teszi teljessé a tartást pótló járadékra vonatkozó szabályozást.

5:554. § [Általános kártérítési járadék]

Ha a károkozó általános kártérítésként járadék fizetésére kötelezett, a körülmények alakulásához képest a felek követelhetik a járadék mértékének a felemelését vagy csökkentését, illetőleg a járadékfizetés időtartamának a megváltoztatását, vagy a járadékfizetési kötelezettség megszüntetését.

A Ptk. helyesen rendelkezik arról, hogy általános kártérítésként járadékot is meg lehet állapítani. A Ptk. rendelkezik ugyan-

akkor arról is, hogy a járadék mértékének csökkentését vagy a járadék fizetés időtartamának a megváltoztatását a körülmények alakulásához képest követelni lehet. Ebből a rendelkezésből azonban egyértelműen nem következnek a járadék felemelhetőségének a követelése. Ezért a Javaslat indokoltan tartja annak kimondását, hogy a körülmények alakulásához képest a felek nemcsak a járadék csökkentését, illetőleg időtartamának a megváltoztatását, hanem felemelését is kérhetik, illetőleg követelhető a járadékfizetési kötelezettség megszüntetése.

5:555. § [A járadék növekedése]

A járadék fizetésére kötelezett félénként – minden év február 1. és augusztus 1. napjától kezdődően – köteles a havi járadék összegét – a járadék pénznemének a Magyar Nemzeti Bank által megállapított értékvesztése figyelembevételével a havi járadék százalékos mértékének növelésével pótolni.

Bár a monetáris pénzügyi politika és a Magyar Nemzeti Bank kamatpolitikája folytán – összefüggésben az ezt meghatározó gazdasági tényezőkkel – az infláció tendenciájában jelentős csökkenést mutat, egy hosszú távú törvényalkotásnak számolnia kell a pénzromlással. Erre tekintettel a törvényben meg kell teremteni a járadékok automatikus indexálásának törvényi alapját és ki kell mondani, hogy a járadék fizetésére kötelezett félénként köteles a havi járadék összegét – a járadék pénznemének a Magyar Nemzeti Bank által megállapított értékvesztése figyelembevételével – a havi járadék százalékos mértékének növelésével pótolni. A fél éves időtartam van összhangban a kamat mértékére vonatkozó hatályos rendelkezéssel, amely ugyancsak naptári fél évenkénti időtartamokkal számol.

5:556. § [A kártérítés esedékessége]

(1) A kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes.

(2) A kárért felelős személy helyzetére a szerződés teljesítésében késedelmes kötelezetre irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

(3) Az engedményezésre, a tartozásátvállalásra, a követelések biztosítására, a teljesítésre és a beszámításra vonatkozó rendelkezéseket a kártérítési követelésekre is megfelelően alkalmazni kell.

1–3. A Javaslat átveszi a Ptk.-nak a 360. § mindhárom bekezdésében foglalt rendelkezését, mert mind a kártérítési követelés esedékességére, mind pedig a kárért felelős személy jogi helyzetére vonatkozó szabály az, amely megfelel a teljes kártérítés elvének, vagyis annak a követelménynek, hogy a kártérítéssel a károsultat olyan helyzetbe kell hozni, mintha a károkozás egyáltalában nem következett volna be. Figyelemmel arra, hogy a kárkötelem és a szerződési kötelem között szoros összefüggés áll fenn, annak kimondása is szükséges, hogy az engedményezésre, a tartozás átvállalásra, a követelések biztosítására, továbbá a teljesítésre és a beszámításra vonatkozó szabályokat a kártérítési követelésekre is megfelelően alkalmazni kell.

5:557. § [Az értékviszonyok változása]

(1) Ha a károkozás és a kár megtérítése között az időmúlásra vagy egyéb körülményre tekintettel az értékviszonyokban jelentős változás következett be, a bíróság az okozott kár mértékét az ítélelhozatal időpontjában fennállott értékviszonyok szerint határozhatja meg.

(2) Ilyen esetben a károkozó késedelmi kamat fizetésére csak az értékmegállapítás időpontjától kezdődően köteles.

(3) Ha a károsult kártérítési igénye érvényesítésével felróhatóan késlekedik, az ár- és értékviszonyok kockázatát maga viseli.

1–3. A Javaslat szerint a törvényben meg kell teremteni a törvényi alapját annak a bírói gyakorlatban kialakult konstrukciónak, amely szerint a kártérítési kötelezettség késedelmes teljesítése a kártérítés mértéke szempontjából azzal a következménnyel jár, hogy a bíróság a kártérítés mértékét az időközben bekövetkezett értékelkedés alapulvételével állapítja meg.

A kár bekövetkezése és a kártérítés mértékének megállapítása között eltelt időben az értékviszonyokban bekövetkező változások megfelelő figyelembevételére a kárcamat nem tekinthető minden esetben kellő hatékonyságú szankciós eszköznek. Piacgazdasági viszonyok között a károkozás kori kárszámítás és a késedelmi kamat megítélése együttesen sem hozza feltétlenül a károsultat abba a helyzetbe, amelyben volt a károsodás bekövetkezése előtt. Az értékviszonyokban jelentős változások ugyanis viszonylag rövid időn belül is bekövetkezhetnek. Ezért – különösen az elmúlt évtized jelentős inflációs és egyéb komoly értékváltozásokkal járó időszakaiban – a bíróságok kialakították azt a gyakorlatot, amelynek alapján a kártérítés mértékét az ítélelhozatalorkori értéken állapítják meg. Ebben az esetben természetesen nem alkalmazták a Ptk. 360. § (2) bekezdésének a késedelmes adós helyzetére irányadó rendelkezését, hanem a károkozót az ítélelhozataltól – esetleg a perben előterjesztett és az ítélet alapjául szolgáló szakértői vélemény előterjesztésétől – kezdődően kötelezik kárcamat fizetésére. Noha az állam inflációt csökkentő politikája ez ellen szól, az ár- és értékviszonyokban a piaci viszonyok között – különösen az uniós csatlakozással – várható jelentős mozgás következtében, a kártérítés esedékességének és a kárcamatnak ezt a korrekciós szabályát indokolt volna a törvényben felállítani.

Itt azonban indokolt kimondani a károsult felróható késedelmén alapuló késedelmes igényérvényesítésének felelősségsökkentő elvét, vagyis azt, hogy ilyen esetben az ár- és értékviszonyok kockázata a károsultra hárul. Ezt célozza a Javaslat szerint a (3) bekezdésben foglalt rendelkezés.

5:558. § [Egységes kamatfizetési kezdő időpont]

Ha a kártérítési összeg egyes részei különböző időpontokban esedékesek, a bíróság a kamatfizetés kezdő időpontjaként – átlagos számítás alapján – egységes kamatfizetési kezdő időpontot is meghatározhat.

A Legfelsőbb Bíróság közös BK–PK 1. számú állásfoglalása szerint amennyiben a kártérítési összeg egyes részei különböző időpontokban esedékesek, a bíróság a kamatfizetés kezdő időpontjaként – átlagos számítás alapján – egységes kamatfizetési kezdő időpontot is meghatározhat. Indokolt ezt a helyes kamatszámítási elvet a törvény rendelkezései közé felvenni.

5:559. § [Elévülés]

(1) A kártérítésre az elévülés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy olyan magatartással okozott kár esetén, amely bűncselekménynek minősül, a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.

(2) Baleseti járadékkövetelés esetén az elévülési idő a járadékkövetelés egészére egységesen akkor kezdődik, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképtelenség első ízben vezetett jövedelemkiesésre. Az egyes járadékrészletekre vonatkozó igény azonban – az elévülési időn belül – a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részletek tekintetében bírósági úton többé már nem érvényesíthető.

1. Az időtényező összefüggésében a modern kártérítési jog egyik számottevő problémája a „*long tail liability*”, amely alatt a bírói gyakorlat azoknak a kártérítési tényállásoknak az összességét érti, amikor a kárbehatás és a kár manifesztálódása közé egy

hosszabb – esetenként 10–20 évet is elérő – látens időszak ékeződik be. Az ilyen károkozási tényállásokra a rendkívül szigorú felelősséget megállapító törvények (pl. atomkár felelősség, termékfelelősség) általában a kártérítési igények speciális jogalapon való érvényesíthetőségének egy végső, objektív, jogvesztő határ-idejét állapítják meg. A kártérítési igények érvényesítését kizáró, jogvesztő határidők azonban nem járhatnak azzal, hogy a károsultak az általános kárfelelősségi szabályok szerint – amelyekre az általános elévülési idő vonatkozik – kártérítési igényt ne érvényesíthetnének. Ezért az általános kárfelelősségi szabály tekintetében kizárólag az az elévülési rendelkezés tartandó fenn, amely a jogérvényesítést meghatározott feltételek fennállása esetén számottevő időmúlás esetén is lehetővé teszi. Olyan szabályozást kell tehát kialakítani, amely mellett pl. egy hepatitisz C-vel vagy AIDS-sel fertőzött személy is kártérítéshez jut annak ellenére, hogy miután a fertőzést megkapta, csak hosszabb idő elteltével jelentkeznek a tünetek, illetve a tényleges károsodás.

Fenn kell tartani ugyanakkor a Ptk.-nak azt a szabályát amely szerint, ha a kárt olyan magatartással okozták, amely bűncselekménynek minősül, a kártérítési követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, ameddig a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.

2. Ugyanakkor a Javaslat szerint szükséges a Legfelsőbb Bíróság PK 52. számú állásfoglalás törvénybe integrálása, hiszen az állásfoglalás jogszabályi tartalmú. Eszerint: Baleseti járadékkövetelés esetén az elévülési idő a járadékkövetelés egészére egységesen akkor kezdődik, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképtelenség első ízben vezetett jövedelemkiesésben megmutató károsodásra. Az egyes járadékrészletekre vonatkozó igény pedig – az elévülési időn belül – a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részletek tekintetében bírósági úton többé nem érvényesíthető.

A kártérítési igények érvényesítésére irányadó, az általánostól eltérő elévülési időket a törvényben a felelősség egyes eseteinél külön kell szabályozni.

II. Cím

A felelősség egyes esetei

I. Fejezet

Felelősség fokozott veszéllyel járó tevékenységért

5:560. § [Veszélyes üzemi felelősség]

(1) Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat (üzembentartó), köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.

(2) Ezt a rendelkezést kell alkalmazni a géntechnológiai tevékenység folytatása során okozott károkért, továbbá a hadköteles katonának a szolgálati viszonya keretében keletkezett káráért, illetve a honvédelmi kötelezettség teljesítése során okozott kárért.

1–2. A Ptk. egyik – nemzetközi viszonylatban is élenjáró – konstrukciója a veszélyes üzemi felelősség generálklauzulája, amely az általánost, az átlagost jelentősen meghaladó felelősségi alakzat. Ameddig az európai jogokban a veszélyes üzemi felelősség tényállásait tipikusan a nagy kódexeken kívüli külön törvényalkotások esetről esetre teremtik meg, addig a magyar Ptk. a fokozott veszéllyel járó tevékenység körének, eseteinek meghatározását a bírói gyakorlatra bízta.

Figyelemmel arra, hogy a különös felelősségi alakzatok közül – éppen a bírói, jogalkalmazási gyakorlat által teremtett tényálláskörök miatt – a fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség szabályrendszere a „legáltalánosabb különös”, a Javaslat a speciális felelősség tényállás-típusait e szabályokkal indítja.

A generálklauzula típusú szabályozás ellenére nem elhanyagolható azoknak a külön jogszabályokban meghatározott eseteknek a köre, amelyek a veszélyes üzemi felelősség szabályaira utalnak, illetőleg a felelősség alóli kimentés lehetőségét e törvényi rendelkezésre utalással korlátozzák. Megállapítható tehát, hogy a veszélyes üzemi felelősség köre nemcsak a bírói gyakorlat által változik, bővül, hanem a jogalkotás is újabb és újabb tényállásokat szubszumál e szigorú felelősségi szabály alá.

E külön törvényi rendelkezések közül azonban a Javaslat a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény 27. §-ának, továbbá a hadköteles katonák szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIV. törvény 122. §-ának, illetőleg a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény 190. § (1) bekezdésének a törvénybe iktatását látja indokoltnak, míg az egyéb külön törvényi rendelkezések vonatkozásában a veszélyes üzemi felelősség fenntartása a Javaslat szerint indokolatlan, ezek a tényállások ugyanis az általános kártérítési felelősség szabálya alapján megfelelően megoldhatók.

Ezek a szabályok a következők: a személyes adatok védelméről szóló 1992. évi LXIII. törvény 18. § (1) és (2) bekezdésében foglalt rendelkezés, amely az adatkezelő tekintetében a veszélyes üzemi felelősség szabályát állítja fel, a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 77. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés, amely az óvoda, az iskola, a kollégium, illetve a gyakorlati képzés szervezőjének vétkességre tekintet nélküli teljes felelősségét mondja ki, amely alól csak a működési körön kívül eső elháríthatatlan ok, illetőleg a károsult elháríthatatlan magatartása mentesít, a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény 49. § (2) bekezdése, amely annak a gazdálkodó szervezetnek a veszélyes üzemi felelősségét mondja ki, ahol a tanuló gyakorlati képzése folyik, végül a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény 45. § (1) bekezdése, amely szerint a felsőoktatási intézmény, illetőleg a foglalkoztató a hallgatónak okozott kárért csak akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt működési körén kívül eső elháríthatatlan ok idézte elő.

A Javaslat e törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezésére vonatkozó álláspontot foglal el, figyelemmel arra, hogy az e körbe eső felelősségi kérdések megfelelően megoldhatók az általános kárfelelősségi szabály, illetőleg az alkalmazottakra és a gondozói felelősségre vonatkozó különös felelősségi szabályok alapján.

5:561. § [Üzembentartó]

(1) **Üzembentartó az, aki a veszélyes üzem fenntartója, aki a veszélyforrással rendelkezni jogosult, illetőleg aki az üzemet működteti vagy akinek az érdekében az üzem működik. Üzembentartó az is, akit törvény üzembentartónak minősít. Üzembentartónak kell tekinteni azt a személyt is, aki a fokozott veszélyforrás elleni különös védekezésre köteles.**

(2) **Ha ugyanannak az üzemnek több üzembentartója van, a károsult irányában felelősségük egyetemleges.**

1–2. A Ptk. nem tartalmaz definíciót az üzembentartóra nézve. Az üzembentartó kategóriáját az elmélet által megtámogatottan a gyakorlat alakította ki. A Javaslat szerint azonban szükséges, hogy az üzembentartóról a törvény tartalmazzon rendelkezést, mégpedig egy utaló szabály alkalmazásával, illetőleg általános fogalom-meghatározással. A gépjármű üzembentartójának kötelező felelősségbiztosításáról szóló 171/2000. (X.13.) Korm. rendelet 1. §-ának b) pontja meghatározza a gépjármű üzembentartójának fogalmát. Ha a kötelező gépjárműfelelősség biztosításról szóló alapvető rendelkezések beépülnek a törvénybe, elegendő, ha a törvény utaló szabálya csak törvény általi üzembentartói minőségre vonatkozik. Egyebekben a Javaslat az üzembentartó fogalmát a gyakorlat által kialakított kategóriák figyelembevételével állapítja meg. Ezek azonban lehetőséget adnak

olyan értelmezésre, hogy ugyanannak az üzemnek több üzembentartója is van. Erre figyelemmel ezek egyetemleges felelősségét a törvényben ki kell mondani.

5:562. § [A károsult közrehatása]

(1) **Az üzembentartónak nem kell megtérítenie a kárt annyiban, amennyiben az a károsult felróható magatartásából származott.**

(2) **A károsult felróható közrehatása esetén a kármegosztás körében az üzembentartó terhére értékelni kell az üzem veszélyességét is, ha az a károkozásban közrehatott.**

(3) **Ha a károkozásban elhárítható magatartásával vétőképtelen személy hatott közre, az üzembentartót a vétőképtelen károsult irányában teljes felelősség terheli.**

(4) **Az üzembentartó megtérítési igényét a 4:068. §-ban foglaltak szerint a vétőképtelen gondozójával szemben érvényesítheti.**

1. A Legfelsőbb Bíróság PK 38. számú állásfoglalása szerint a károsult felróható közrehatása esetén az üzem veszélyességét figyelembe kell venni az üzembentartó terhére, amennyiben az a veszélyes üzem károsodásában közrehatott. Az állásfoglalás egyoldalúan csak a veszélyes üzem károsodását tartja szem előtt, az állandósult bírói gyakorlat azonban az állásfoglalást úgy interpretálja, hogy a károsult közrehatása esetén a közrehatás arányának a megállapításánál – a másik fél javára – a károsult üzemnek a veszélyességét is értékelni kell. Erre figyelemmel a veszélyes üzemnek a kárt nagyobb mértékben kell viselnie, mint az önhibás károsultnak, aki nem veszélyes üzemet működtet. A Javaslat ennek a gyakorlatban kialakított és megfelelően érvényesülő szabálynak a törvénybe való felvételét szükségesnek tartja.

2. A Legfelsőbb Bíróság PK 39. számú állásfoglalásában kifejtettek szerint, ha a vétőképtelen a fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatása közben keletkezett kárát elháríthatatlan külső oknak minősülő magatartásával maga idézte elő, a veszélyes tevékenység folytatója mentesül a kártérítési felelősség alól. Ha azonban a vétőképtelen részéről elhárítható közrehatás áll fenn, akkor a veszélyes tevékenység folytatóját teljes felelősség terheli. Ilyen esetben a Ptk. 345. § (2) bekezdése alapján kármegosztásnak akkor sincs helye, ha a károsult személy gondozója a felügyelet ellátása érdekében nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Az állásfoglalás első mondatában kifejtett elvi tétel evidens, ezért annak külön törvényi tételezése szükségtelen. A vétőképtelen közreható magatartásának azonban gyakorlati jelentősége van, ezért a Javaslat szükségesnek látja a helyes elvi álláspont törvénybe foglalását. E tényálláskörben ugyanis van gondozói mulasztás, gondozói önhiba, a tétel elvi magja ily módon az, hogy a gondozói önhiba a veszélyes üzem fokozott veszélyességével szemben irreleváns. Ennek kimondása viszont a törvényhozó kompetenciájába tartozik, ezért a Javaslat szükségesnek tartja a tétel törvénybe foglalását azzal, hogy ilyen esetben az üzembentartónak a vétőképtelen gondozójával szemben megtérítési igénye van.

5:563. § [A felelősség kizárása. Elévülés]

(1) **A felelősség kizárása vagy korlátozása semmis: ez a tilalom a dolgokban okozott károkra nem vonatkozik.**

(2) **A veszélyes üzemi felelősségből eredő kártérítési követelés három év alatt évül el.**

1–2. A Javaslat a felelősség kizárása vagy korlátozása és az elévülés tekintetében a hatályos, a gyakorlatban bevált szabályoknak a törvénybe való beépítését szükségesnek ítéli, mégpedig változtatás nélkül.

5:564. § [Többek károkozása]

Ha a kárt több személy fokozott veszéllyel járó tevékenységgel közösen okozta, egymás közti viszonyukban a 4:006. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakat kell alkalmazni.

A Ptk. nem tartalmaz rendelkezést arra a tényálláskörre, amikor a károkozásban egyszerre vagy egymás együttműködésével több veszélyes üzem vesz részt, ezek azonban nemcsak egymásnak, hanem kívülálló harmadik személynek is kárt okoznak, illetőleg működésük károsultja kizárólag a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívülálló harmadik személy. A Javaslat indokoltan tartja ebben a tényálláskörben a károkozási folyamatban részes veszélyes üzemek egyetemleges felelősségének a kifejezett kimondását, különösen azért, mert a jogalkalmazási gyakorlatban ismétlődően előfordul, hogy a károkozásban szerepet játszó, de véletlen veszélyes üzem üzemtartója – felróhatósága hiányára hivatkozva – a felelősség alóli mentesítését a harmadik személy kára vonatkozásában is kéri.

5:565. § [Veszélyes üzemek találkozása]

(1) Ha több személy fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében egymásnak kárt okoz, mindegyik fél felróhatósága arányában köteles a másikkal okozott kárt megtéríteni.

(2) Ha a károkozás egyik félnek sem róható fel, de a kár egyikük fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében be-

következett rendellenességre vezethető vissza, a kárt ez utóbbi köteles megtéríteni.

(3) Ha az egymásnak okozott kárt mindkét fél fokozott veszéllyel járó tevékenysége körében bekövetkezett rendellenesség okozta, továbbá, ha ilyen rendellenesség egyik félnél sem állapítható meg, kárát – felróhatóság hiányában – mindegyik fél maga viseli.

1–3. A Ptk. 346. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha a kárt több személy fokozott veszélyességgel járó tevékenységgel közösen okozta, egymás közti viszonyukban a felelősség általános szabályait kell alkalmazni. Mivel a Javaslat különválasztja a harmadik személy károsodását a veszélyes üzemek egymásnak történő károkozásától, helyesebb és terminológiaiilag tisztább az a szabályozás, amely e körben kizárólag a veszélyes üzemek egymásnak történő károkozásáról rendelkezik, annak kimondásával, hogy ilyenkor mindegyik fél felróhatósága arányában köteles a másikkal okozott kárt megtéríteni, természetesen a beszámításra vonatkozó szabályok alkalmazásával. Az egymásnak okozott károk tekintetében tehát első helyen a felróhatósági szabály áll, második lépcsőben a Javaslat szerint változatlanul a Ptk. szerint kell a kárviselésről rendelkezni, és ugyancsak változatlan tartalommal indokolt fenntartani a hatályos szabályozás harmadik lépcső szerinti, lényegében kártelepítési konstrukcióját. Az üzem rendellenességére nem szükséges – és nem is lehetséges – külön elvont, általános szabályt felállítani, a rendellenességi tényállások kialakítására és minősítésére a jogalkalmazási gyakorlat hivatott.

Tanulmányok

Észrevételek az új Ptk. Családjogi Könyve Javaslatának a házassági vagyongra vonatkozó rendelkezéseihez (II. rész)

III. A házastársi közös vagyon és a különvagyon fogalma**1. A házastársi közös vagyon**

A Legfelsőbb Bíróságnak a magánvagyon tárgyának a gazdasági átalakulással összefüggő ítélkezési gyakorlata azt a jogirodalmi álláspontot fogadta el, mely szerint: „A Csjt. 27. §-ának (1) bekezdése a házassági életközösség idejére házastársi „vagyonközösség” keletkezéséről rendelkezik ugyan, a házastársak „osztatlan közös tulajdonává” minősíti viszont nem csupán a tulajdonjog Ptk. 94. §-ának (1) bekezdése szerinti tárgyait, hanem „mindazt” is, amit a házastársak az életközösség ideje alatt akár együttessen, akár külön-külön szerettek, kivéve azt, ami valamilyen házastárs különvagyonához tartozik.

A „vagyon”, a „vagyonközösség”, illetőleg az „osztatlan házastársi közös tulajdon” fogalmát és tárgyát a házassági vagyongra vonatkozó szabályok nem határozzák meg, a Csjt. 27. §-ának (1) és a 31. §-ának (5) bekezdése alapján alkalmazandó Ptk. 1. §-ának (1), valamint a 2. §-ának (1) és 3. §-ának (1) bekezdésében foglaltak egymással való egybevetéséből azonban a következők, hogy „a házastársi vagyonközösség szélesebb fogalom a dologi jogi értelemben vett – Ptk. szerinti – közös tulajdonnál. ... A házasságok – reálszerzés elvén alapuló – családjogi értelemben vett

– osztatlan közös tulajdonszerzése ugyanis kiterjed mindarra, ami polgári jogi értelemben a vagyon fogalmi körébe tartozik.

A házastársi közös vagyon köre tehát magában foglalja „mindazt” a pozitív vagy negatív vagyoni értékkel rendelkező vagyoni aktívumot, illetve passzívumot (dolgot, jogot és követelést)

a) amely a Ptk. 94. §-ának (1) bekezdése szerinti polgári jogi értelemben vett tulajdonjog tárgyának, tehát birtokba vehető – ingó vagy ingatlan – dolognak minősül,

b) amely nem minősül ugyan polgári jogi értelemben tulajdonjog tárgyának, de amelyre a Ptk. 94. §-ának (2) bekezdése szerint a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell, tehát: pénz, értékpapír és dolog módjára hasznosítható természeti erő,

c) amely polgári jogi értelemben kötelmi jellegű igénynek, tehát

– vagyoni értékű jognak, illetve követelésnek vagy

– vagyoni tárgyú kötelezettségnek, illetve tartozásnak minősül” (LB Pfv.II.20.029/1997., Pfv.II.21.130/1998/7., Pfv. 23.064/1998/4.). – (Csúri: *Értékpapírok és társasági részvétel a házassági vagyongra – HVG-ORAC – Budapest, 2000. és Csúri: – az Igazságügyi Minisztérium Polgári Jogi Kodifikációs Bizottságához címzett, nem publikált Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv Konceptiójához 12. old. – Budapest, 2002. október 23.*)

A Javaslat a házastársi közös vagyon fogalmát – az ún. reálszerzés elvének a bírói gyakorlatban évtizedeken át érvényesülő „dologi jogias” szemléletmódja helyett – a Legfelsőbb Bíróság utóbbi tíz évben kialakított gyakorlatának megfelelően „vagyonjogias” szemléletmódnak megfelelően az alábbiak szerint határozza meg:

3:37. § [A házastársi közös vagyon]

(1) Házastársi vagyonközösség esetén a házastársak közös vagyonába tartoznak a tulajdonjognak mindazok a tárgyai, továbbá mindazok a vagyoni értékű jogok és követelések (a továbbiakban együtt: vagyontárgy), amelyeket a házastársak a vagyonközösség fennállása alatt akár együttesen, akár külön-külön szereznek.

(2) A házastársak közös vagyonába tartoznak a közös vagyontárgyak terhei és – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – közösen viselik bármelyik házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt vállalt kötelezettségből eredő tartozásokat.

(3) A házastársi közös vagyon a házastársakat osztatlanul, egyenlő arányban illeti meg.

(4) Nem tartoznak a közös vagyonba azok a vagyontárgyak, terhek és tartozások, amelyek különvagyonnak minősülnek.

A közös vagyon fogalmának az idézett meghatározása – helyeselhető módon – a „vagyon” fogalmának mindkét (pozitív és negatív összetevőjére) egyaránt felhívja a figyelmet.

Hiányoljuk ugyanakkor azt, hogy a Javaslat nem teljes egészében építi be a törvénybe a házastársi közös vagyon Legfelsőbb Bíróság által kialakított fogalmát és annak normaszövege nem áll összhangban az Új Ptk. Javaslatának a Dologi Jog címet viselő Negyedik, valamint a Kötelmi Jog címet viselő Ötödik Könyvében foglaltakkal sem.

a) Az új Polgári Törvénykönyv Dologi Jog címet viselő Negyedik Könyve 4:14. §-ának (1) bekezdése – a hatályos Ptk. 94. §-ának (1) bekezdésében foglaltakkal azonos tartalmú szabályozása – szerint minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet. A „birtokba vehető dolog” fogalmán belül sem a Ptk. hatályos, sem pedig az új Ptk. Javaslatának a szövege nem nevesíti külön az ingó és ingatlan dolog fogalmát, és nem tekinti „birtokba vehető dolognak”, ebből következően pedig ingóságoknak és a tulajdonjog tárgyának sem a pénzt, az értékpapírokat, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket, hanem az említett vagyontárgyakra vonatkozóan a hatályos Ptk. 94. § (2) és az új Ptk. Javaslat 4:14. § (2) bekezdése egyaránt csupán a tulajdonjog szabályainak a „megfelelő” alkalmazását rendeli, az új Ptk. Javaslat 4:14. § (3) bekezdése pedig azt is kimondja, hogy a külön törvény védelme alatt álló állatokra – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a dolgokra vonatkozó szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

Mindezek miatt – véleményünk szerint – indokolt lenne beépíteni a közös vagyon fogalma és tárgy körébe a „tulajdonjog mindazon tárgyain” felül mindazokat „az egyéb vagyontárgyakat is, amelyek nem minősülnek ugyan polgári jogi értelemben tulajdonjog tárgyának, de amelyekre a Ptk. 94. §-ának (2) és az új Ptk. Javaslat 4:14. §-ának (2) és (3) bekezdése szerint a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell” (pénz, értékpapír és dolog módjára hasznosítható természeti erő, külön törvény védelme alatt álló állatok).

b) Nem értünk egyet azzal sem, hogy a házastársak birtokba vehető dolgokra vonatkozó – hatályos Csjt. 27. § (1) bekezdése szerinti – „közös tulajdonszerzésére” utaló kifejezést a Javaslat mellőzi.

A Javaslat ugyanis a VI. – Házassági vagyonjog – Címe indokolásának a 2. pontja szerint – a házassági vagyonjogi szerződésben kiköthető ún. alternatív vagyonjogi rendszerek szabályozása mellett – a törvényes házassági vagyonjogi rendszerként változatlanul a házastársi vagyonközösségi rendszert tartja fenn. A házastársi „vagyonközösségi rendszer változatlan fenntartása” alatt ugyanakkor az ún. reálszerzés elvén alapuló vagyonközösségi rendszer változatlan fenntartása érendő.

E vagyonjogi rendszer lényegében a házastársak tulajdon- és jogközösségével azonos, és az a közös tulajdon-, illetve jogszer-

zés, valamint az egyetemleges kötelezettségvállalás speciális alakzatának minősül abban az értelemben, hogy bármelyik házastársnak a visszterhes jellegű vagyonszerzése, illetve vagyoni tárgyú kötelezettségvállalása – ide nem tartozó kivételektől eltekintve – kihat a másikra, mert az a másik házastárs személyét illetően is kötelelem-keletkeztető vagy tulajdon-, illetve vagyonszerzést eredményező egyéb jogi ténynek minősül.

A házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában érvényesülő – reálszerzés elvén alapuló – közös szerzés tényéből és a közös vagyon törvényes vélelméből viszont az következik, hogy a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában a házastársnak a Csjt. 27. § (1) bekezdésén, illetőleg a Javaslat 3:37. § (1) bekezdésén, mint önálló tulajdonszerzési jogcímen alapuló, dologi jogi igénye van a házastársak által tulajdonul megszerzett bármiféle vagyontárgy közös vagyonból reá eső fele részére, és kötelmi jellegű igénye a közös vagyonba tartozó vagyoni értékű jogok, illetve követelések értékének a fele részére, köteles azonban viselni a közös kötelezettségek reá eső fele részét is.

Mindezek miatt nem lenne szerencsés a közös vagyon fogalmának, tárgyának és körének az olyan meghatározása, amely a tulajdonjog vagyonközösséghez tartozó tárgyai, továbbá mindazon egyéb vagyontárgyak vonatkozásában, amelyek nem minősülnek ugyan polgári jogi értelemben tulajdonjog tárgyának, de amelyekre a Ptk. 94. §-ának (2) és az új Ptk. Javaslat 4:14. §-ának (2) és (3) bekezdése szerint a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell [lásd: fenti a) pont!], a házastársak – hatályos Csjt. 27. § (1) bekezdésének megfogalmazása szerinti – „közös tulajdonszerzésére” utaló kifejezést mellőzni.

A Javaslatnak az idézett kifejezést elhagyó megfogalmazása ugyanis – a reálszerzés elvének az új Csjk. Javaslat szerinti vagyonjogi jellegű felfogására és a házassági vagyonjogi szerződés jogintézményén belüli, ún. alternatív vagyonjogi rendszernek minősülő közszerzeményi rendszer (Javaslat 3:69 – 3:71. §) bevezetésének a szándékára is figyelemmel – a fentebb említett vagyontárgyak vonatkozásában a házastárs – törvényes vagyonjogi rendszer szerinti – reálszerzés elvén alapuló dologi jogi jellegéről terelné el a figyelmet és értelmezési vitákra adhatna alapot. Mindezek miatt változatlanul – a fogalom meghatározásának – a később részletezett – kibővítését tartanánk indokoltnak. (Csúri: Igazságügyi Minisztérium Polgári Jogi Kodifikációs Bizottságához címzett, nem publikált Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv Konceptiójához 17. old. – Budapest, 2002. október 23.)

c) A különadóságok körét a Csjt. nem határozza ugyan meg, nem rendelkezik viszont a közös adóságokról sem, ezért azt a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata – a vagyon két összetevőjének: a vagyon aktív és passzív elemeinek megfelelően – a Csjt. 27. és 28. §-ainak a közös és a különvagyonra vonatkozó fogalom meghatározásaiból vezeti le.

Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiójához fűzött, és e vonatkozásban változatlan véleményünk szerint nem lenne szerencsés az említett szabályok olyan módosítása, amely a vagyon aktív és passzív elemeire nem ráirányítaná, hanem azokról elterelné a figyelmet, de nem lenne célszerű a különadóságoknak a különvagyontárgyakhoz hasonló taxatív jellegű felsorolása vagy egyes adóság-fajtáknak a kazuisztikus jellegű közös vagy különadósággá történő minősítése sem. (Csúri: Igazságügyi Minisztérium Polgári Jogi Kodifikációs Bizottságához címzett, nem publikált Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv Konceptiójához 17. old. – Budapest, 2002. október 23.)

Helyeseljük ezért a közös vagyon fogalmának a Javaslat általi meghatározását annyiban, amennyiben az a vagyon két (aktív és passzív) összetevőjére ráirányítja a figyelmet, helyesebbnek tartanánk viszont a „közös vagyon” és a „közös tartozások” külön-külön történő meghatározása helyett a közös vagyon fogalmának az absztraktabb jellegű, olyan meghatározását, amely – a vagyon közgazdasági és jogi fogalmának egyaránt megfelelően – annak két: aktív (pozitív) és passzív (negatív) összetevőit hangsúlyozná, a közös adóságok fogalmának a Javaslat 3: 37. §-ának (2)

bekezdésében foglalt meghatározásával pedig részben tartalmi, illetve szövegezésbeli (szóhasználati) okokból nem értünk egyet, részben pedig azt hiányosnak is tartjuk.

ca) Közgazdasági és jogi értelemben a vagyon kétféle: aktív (pozitív) és passzív (negatív) vagyoni elemekből áll. Nyilvánvalóan ez volt a magyarázata annak, hogy a hatályos Csjt. 27. és 28. §-ai sem a közös, sem a külön adósságok körét és fogalmát nem határozták meg, hiszen a Csjt. 27. § (1) bekezdésének a „mindaz” szóhasználat a vagyon említett összetevőit egyaránt magában foglalja. A javaslat a fentiekkel ellentétes megoldást lényegében azzal indokolja, hogy „a passzívumok megjelenítése a normaszövegben azért is fontos, mert számos esetben nehézséget okoz a közös adósságoknak és a külön adósságoknak az elhatárolása” (3:37. §-hoz fűzött indokolás 1. pontja), továbbá, hogy a különadósságok meghatározása azért is fontos, „mert a szerződéssel kiköthető közszerzeményi rendszerben a különvagyoni passzívumokra is kiterjedő pontos meghatározása nélkül nem lenne kiszámítható az a vagyongyarapodás, amelyet közszerzeményként a házastársak között meg kell osztani” (3:39. §-hoz fűzött indokolás 1. pontja).

A közös – és a különadósságok körének egymástól való elhatárolása a gyakorlatban kétségtől igen gyakran problematikus, ezért komoly érvek szólnak amellett, hogy az említett vagyoni tárgyú kötelezettségek körét maga a törvény határozza meg. Az ilyen jellegű szabályozással elérhető előnyök ugyanakkor mindig magukban hordozzák annak a hátrálynak a kockázatát, hogy egyes negatív vagyoni elemek sem a közös, sem „a különvagyoni terhei és tartozásai” körébe nem sorolhatók be, a taxatív felsorolt különvagyoni terhek és tartozások köre pedig – a jogszabályváltozásokkal összefüggésben megjelenő újabb vagyontárgyakal – szűkséggéppen folyamatosan bővül.

A társadalmi – gazdasági átalakulással összefüggésben a házastársak vagyonában megjelent új jogintézmények (= vagyontárgyak) – aktív és passzív – alvagyoni jellegének a mikénti jogi megítélését és megoszthatóságát – véleményünk szerint – éppen a hatályos Csjt.-nek a közös és különvagyoni aktív és passzív elemeit egyaránt magában foglaló, és *kellően absztrakt megfogalmazása* tette lehetővé.

A megosztandó házastársi közös vagyon körének és értékének, valamint a házastársak ún. közös vagyoni jutójának a meghatározásához nem csupán a közszerzeményi, hanem a vagyonszövetségi rendszerben is nélkülözhetetlen a különvagyoni passzívumokra is kiterjedő pontos meghatározása. Önmagában a szerződéssel kiköthető közszerzeményi rendszer bevezetése tehát a javaslat szerinti szabályozási módot még nem indokolhatja.

Mindezek miatt a javaslat szerinti szabályozási mód fenntartása esetén „a különvagyoni terheinek és tartozásainak” a 3:39. § (3) bekezdése szerinti taxációját indokolt lenne akként „lazítani”, hogy:

3:39. § (3) A különvagyonihoz tartozik *különösen* az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan tartozás ...

cb) Tartalmi okból kifogásoljuk a „bármelyik házastárs által a vagyonszövetség fennállása alatt vállalt kötelezettségekből eredő tartozásoknak” – a törvény eltérő rendelkezésétől eltekintve – további feltételektől már nem függő közös tartozásokról minősítését.

„A házastársi közös vagyon” passzív elemeiről szóló 3:37. § (2) bekezdése szerinti „közös tartozások” köre vonatkozásában ugyanis a javaslat „eltérő rendelkezést” kizárólag „a különvagyoni terheiről és tartozásairól” szóló 3:39 §-a tartalmaz.

E rendelkezéseknek az egymással való egybevetéséből azonban az következik, hogy a házastársak bármelyikének a vagyonszövetség ideje alatt történt egyoldalú és ingyenes jellegű kötelezettség-vállalása

- a különvagyoni terhének (különadósságnak) minősül akkor, ha a kötelezettségvállalás a különvagyonnal való rendelkezésnek minősül,

- a közös vagyon terhének minősül viszont akkor, ha a kötelezettségvállalás a közös vagyonnal való rendelkezésnek minősül.

A reálszerzés elvén alapuló vagyonszövetségi rendszer lényegével szemben az, hogy a házastársak házasságkötéskor meglévő és a házassági életközösség tartama alatt ingyenesen szerzett vagyona dologi jogilag is elválik egymástól. A házastársak összes vagyonán belül három különálló vagyontömeget, azaz három alvagyont kell megkülönböztetni: a férj különvagyont, a feleség különvagyont és a közös vagyont. A két különvagyont mindegyik házastársnak a másiktól független rendelkezése alatt áll, a közös vagyonról viszont csak közös egyetértésben rendelkezhetnek, és közös a kezelés, a birtoklás joga is. A három alvagyoni különállásából következik az is, hogy mindegyik alvagyont külön terhelik a saját körén belül felmerülő terhek és kötelezettségek, és közöttük megtérítésnek annyiban van helye, amennyiben az egyik alvagyontól a másik javára költségek (beruházás) történt, és így az egyik alvagyoni a másik alvagyoni terhére gazdagodott. Az alvagyoni elkülönüléshez igazodnak a harmadik személyekkel szembeni felelősség szabályai is (*Csjt. Kommentár II. 1. kötet 271–274. old., Kovács László: A házassági vagyoni jog – IM módszertani útmutató a bírói munkához 5., Budapest, 1983.*).

Ebből pedig – véleményünk szerint – az következik, hogy a házastársakat vagy valamelyiküket terhelő vagyoni tárgyú kötelezettségek az egymás közötti, ún. belső jogviszonyukban közös tartozásoknak csak akkor minősülhetnek, ha az adott tartozás

- a közös vagyontárgyak terhének minősül (3:37. § (2) bek. I. fordulat), vagy
- a közös vagyonnal való rendelkezésnek minősül, és
- a házastársak közös egyetértésével akár közösen, akár valamelyikük által külön megkötött, akár visszerthes, akár ingyenes jellegű jogügyleten alapul [Csjt. 30. § (1) bek. és Javaslat 3:45. §], vagy
- a házastársak valamelyike által – akár a másik házastárs valós, akár a vélelmezett hozzájárulásával – megkötött visszerthes jellegű jogügyleten alapul [Csjt. 30. § (2) bek. és Javaslat 3:46. §].

A különvagyoni terhének indokolt viszont minősíteni a házastársakat vagy valamelyiküket terhelő tartozást akkor, ha az adott tartozás bármelyik házastárs által a vagyonszövetség fennállása alatt a közös vagyon terhére, de a másik házastárs egyetértésének a hiányában történt ingyenes jellegű kötelezettség-vállalásán alapul.

Az előbbi esetekben ugyanis az ingyenes jellegű kötelezettségvállalás ténye vagy mindkét házastárs szabad akarat-elhatározásán alapul, vagy az egyik házastárs kötelezettségvállalásával szemben álló ellenszolgáltatás a házastársi közös vagyont növeli, míg az utóbbi esetben az egyik házastárs egyoldalú és ingyenes jellegű kötelezettségvállalása folytán a közös vagyon csökken.

cc) Nem értünk egyet a javaslat 3:37. § (2) bekezdése II. fordulatának, valamint a 3:39. § (2) és (3) bekezdésének a közös, illetve külön „tartozások” szóhasználatával.

A 3:37. §-hoz fűzött indokolás 2. pontja szerint a javaslat azért nem az „adósság”, hanem a „tartozás” szót tartja a vagyon elemeinek felsorolásakor helyesnek, mert az utóbbi „valamennyi kötelelemre használható, legátfogóbb” kifejezés, a 3:39. §-a viszont ennek ellenére a „külön adósság” kifejezést is használja.

A Ptk. 198. §-ának (1) bekezdése szerint a szerződésből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére, az új Ptk. Javaslatja Kötelmi Jog címet viselő Ötödik Könyvének 5:1. § (1) bekezdése értelmében pedig a kötelelem kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére, míg a „tartozás” kifejezés a magyar nyelvben – a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint – valójában nem a vagyoni tárgyú kötelezettség általános, hanem a pénztartozás szűkebb körű fogalmával azonos.

Ebből viszont az következik, hogy a polgári jogi vagyon és a házastársi közös vagyon fogalmának a negatív elemei körébe tartozó „valamennyi kötelezetre egyaránt használható, legátfogóbb kifejezésnek nem a Javaslát szerinti „tartozás”, hanem a Legfelsőbb Bíróság házassági vagyoni jogi ítélkezési gyakorlata által is elfogadott „vagyoni tárgyú kötelezettség” tekinthető.

A Csjt. sem a közös, sem a különadósságokról nem rendelkezik, az említett fogalmakat valójában a bírói gyakorlat alakította ki. A Legfelsőbb Bíróság házassági vagyoni jogi ügyekben folytatott ítélkezési gyakorlata szerint ugyanakkor a közös vagyon negatív elemeinek a fogalmi körébe – a fentebb kifejtettek szerint – „a vagyoni tárgyú kötelezettségek, illetve tartozások” tartoznak.

cd) Hiányoljuk a „közös tartozások” (véleményünk szerint helyesen: közös vagyoni tárgyú kötelezettségek) köréből az *olyan közterhek* megemlítését, amelyek a közös vagyon megoszthatóságával összefüggésben, a megoszthatóság érdekében ténylegesen felmerültek.

A Legfelsőbb Bíróság 424. számú Elvi Határozata II. pontja szerint „a vállalkozásból kivont vagyontárgyakkal összefüggésben felmerülő általános forgalmi adó (áfa) és személyi jövedelemadó (szja) – többek között – akkor minősül közös adósságnak, ha az életközösség ideje alatt vagy a közös vagyon megosztásával összefüggésben, a megoszthatóság érdekében ténylegesen felmerült (LB Hiv. Gyűjt. 2001/1/424. sz. EH – Pfv. II.22.077/1999/3.).

Indokolt lehet ennek a gyakorlatnak az *olyan költségekre, értékvesztésekre és elmaradt hasznokra való kiterjesztése is*, amelyek a házastársi közös vagyon megosztásával összefüggésben, a megoszthatóság érdekében felmerültek fel.

A kifejtettek miatt – véleményünk szerint – a közös vagyon fogalmának az alábbi meghatározása lenne célszerű:

3:37. § Házastársi vagyonközösség esetén a házastársak közös – aktív és passzív – vagyonába tartoznak, és a házastársak fele – fele arányú osztatlan közös tulajdonát, vagy együttes jogosultságát, illetve egyetemleges kötelezettségét képezik a tulajdonjog mindazon tárgyai és mindazok az egyéb vagyontárgyak, amelyekre – ha a törvény kivételt nem tesz – a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell, továbbá mindazok a vagyoni értékű jogok, vagyoni tárgyú követelések és kötelezettségek (a továbbiakban együtt: vagyontárgy), amelyeket a házastársak a vagyonközösség fennállása alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, illetve vállaltak, illetőleg az olyan közterhek, amelyek a közös vagyon megoszthatóságával összefüggésben, vagy a megoszthatóság érdekében merültek fel, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.

vagy:

3:37. § Házastársi vagyonközösség esetén a házastársak fele – fele arányú osztatlan közös tulajdona, együttes joga és egyetemleges kötelezettsége mindaz az aktív és passzív vagyontárgy, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, illetve vállaltak, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.

vagy:

3:37. §

(1) Házastársi vagyonközösség esetén a házastársak közös vagyonába tartoznak, és a házastársak közös tulajdonát, vagy együttes jogosultságát képezik a tulajdonjog mindazon tárgyai és mindazok az egyéb vagyontárgyak, amelyekre – ha a törvény kivételt nem tesz – a tulajdonjog szabályait megfelelően alkalmazni kell, továbbá mindazok a vagyoni értékű jogok, és vagyoni tárgyú követelések (a továbbiakban együtt: vagyontárgy), amelyeket a házastársak a vagyonközösség fennállása alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.

(2) A házastársak közös vagyonába tartoznak a közös vagyontárgyak terhei és – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – közösen viselik bármelyik házastárs által a vagyonközösség fennállása alatt a közös vagyonnal való rendelkezésnek minősülő visszatérhes jellegű, vagy a házastársak közös egyetértésével létrejött ingyenes

jellegű ügylet alapján keletkezett vagyoni tárgyú kötelezettségeket (továbbiakban együtt vagyontárgyakat).

Az utóbbi esetben a 3:37. § (3) és (4) bekezdésének szövege változatlan maradna.

A közös tartozások fogalmának a meghatározását illetően megoldást jelenthetne az is, ha Javaslátunk „A különvagyon terhei és tartozásai” címet viselő 3:39. §-ának (3) bekezdése az alábbi d) ponttal egészülne ki:

d) amely a házastársnak a közös vagyonra vonatkozó, de a másik házastárs valós vagy vélelmezett hozzájárulásának a hiányában létrejött ingyenes jellegű rendelkezéséből eredő kötelezettségvállalásán alapul.

cc) Logikailag vitatható a Javaslátunk az a megoldása, hogy a házastársi közös vagyon teljes körét – a Csjt. 27. §-ával ellentétben – nem a „A házastársi közös vagyon” címet viselő 3:37. §-a, hanem az említett § és „A házastárs különvagyon” címet viselő 3:38. §-a együttesen tartalmazza.

A 3:37. és 3:38. §-okból ugyanis az következik, hogy az egyes vagyontárgyak alvagyoni jellegének a meghatározása során „főszabálynak” a közös vagyoni jelleg, „kivételnek” pedig a különvagyoni jelleg minősül. Célszerűbbnek tartanánk ezért azt, ha a Csjk. – a Csjt. 27. és 28. §-aihoz hasonlóan – továbbra is a főszabálynak minősül: „A házastársi közös vagyon” cím alatt, nem pedig a kivételnek minősül: „A házastárs különvagyon” cím alóli kivételként szabályozná a házastársat, mint a szellemi alkotás létrehozóját megillető vagyoni jogok közül a vagyonközösség alatt esedékessé vált díjakat”, továbbá a különvagyon – kezelési, fenntartási, költségek, valamint a terhek levonása után fennmaradó – azt a hasznát, amely a házassági életközösség fennállása alatt keletkezett.

2. A házastárs különvagyon

A különvagyon fogalmát és körét a Csjk. – a közös vagyonhoz hasonlóan – annak az aktív és passzív elemeire is figyelemmel határozza meg.

2.1. Az aktív különvagyon

A házastársak különvagyonának fogalmát és körét a Csjk. Javaslátának 3:38. §-a az alábbiak szerint határozza meg:

3:38. § [A házastárs különvagyon]

(1) A házastárs különvagyonához tartozik:

- az a vagyontárgy, amelyet szerződésben a különvagyonának nyilvánítottak,
- a házassági vagyonközösség létrejöttkor meglévő vagyontárgy,
- a házassági életközösség fennállása alatt általa örökölt vagy részére ajándékozott vagyontárgy,
- az olyan életbiztosítási szerződés kedvezményezettjeként kapott biztosítási összeg, amelyben nem maga a szerződő fél a kedvezményezett,
- a házastársat mint a szellemi alkotások és egyéb szellemi javak létrehozóját megillető vagyoni jogok, kivéve a vagyonközösség fennállása alatt esedékes díjakat,
- a személyét ért sérelemért kapott juttatás,
- a személyes használatára szolgáló, és szokásos mértékű, illetve mennyiségű vagyontárgy,
- a különvagyon értékén szerzett vagyontárgy és a különvagyon helyébe lépő értéktérítés.

(2) A különvagyonnak az a haszna, amely a házassági életközösség fennállása alatt, a kezelési, fenntartási költségek, valamint a terhek levonása után fennmarad, közös vagyon.

(3) Az a különvagyonhoz tartozó vagyontárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép, öt évi házassági életközösség után közös vagyonná válik.

Tartalmát tekintve helyes ugyan a Javaslat 3:38. § (1) bekezdése d) pontjának az a kitétele, hogy a házastárs különvagyona-hoz tartozik az olyan **életbiztosítási szerződés kedvezményezettjeként kapott biztosítási összeg**, amelyben nem maga a szerződő fél a kedvezményezett.

E vagyontárgy különvagyoni jellege viszont a Javaslat 3:38. § (1) bekezdés c), illetve d) pontja szerinti ajándék, illetve a különvagyon értékén szerzett vagyon és a különvagyon helyébe lépő értékterítés különvagyoni jellegéből is levezethető, ezért annak a külön is nevesített különvagyontárgyként való taxatív jellegű felsorolása – véleményünk szerint – szükségtelen kazuisztika.

Ellentétes a Legfelsőbb Bíróság házassági vagyoni ítélezési gyakorlatával a Javaslat 3:38. § (1) bekezdés f) pontja szerinti **személyt ért sérelemért kapott juttatásnak** – az eset körülményeitől független – különvagyonná való minősítése.

A Legfelsőbb Bíróság Pfv. II.21.031/2000/4. számú eseti döntése szerint ugyanis közös vagyonnak minősül a *hadifogság elszennedése miatt juttatott kárpótlási jegy* akkor, ha a személyes sérelmet közvetlenül csak az egyik házastárs szenvedte ugyan el, annak a vagyoni jellegű hátrányokban megnyilvánuló jogkövetkezményei viszont közvetve a házastársat, illetve a családot is sújtották.

A Legfelsőbb Bíróság házassági vagyoni ítélezési gyakorlata egységes abban, hogy az *életközösség ideje alatt megszerzett kárpótlási jegy* különvagyonnak csak akkor minősülhet,

- ha az kizárólag a személyiségben bekövetkezett, a testi vagy szellemi fogyatékosságból, illetőleg károsodásból eredő hátrányt van hivatva pótolni (P. törv. II.20.482/1975., BH 1976/4/159., PJD VII.258. és CDT 68. szám),
- ha az kizárólag különvagyontárgy helyébe lépett értéknek minősül (Pfv. II.21.031/2000.) – (dr. Csíri Éva: *A gazdasági jog egyes kérdései a házassági vagyoni jogban – I. – Ügyvédek Lapja 2002/4.*), vagy
- ha az a közvetlen kárt szenvedett felmenő halála folytán a számára részlegesen visszajuttatni kívánt magántulajdonból a kárpótlás jogosultjaként jogszabályi rendelkezés folytán és ellenszolgáltatás nélkül háramlik a leszármazóra (Pfv. II.23.866/1998. – BH 2002/8/312. sz.).

azzal, hogy az előbbi esetekben a kárpótlási jegy különvagyoni jellege a Csjt. 28. §-a (1) bekezdésének c) és d) pontján, az utóbbi esetben pedig a hivatkozott törvényhely b) pontján alapul.

Az ítélezési gyakorlat szerint közös vagyonnak minősül a házastársak részére a lakásépítéshez, illetve lakásvásárláshoz nyújtott *szociálpolitikai vagy egyéb vissza nem térítendő kedvezmények* felhasználásával létrehozott érték, és pedig függetlenül attól, hogy egyrészt azt közös vagy különvagyoni ingatlanra fordították (BH 1987/7/240., PJD XI. 275.), másrészt az a gyermek, akire tekintettel a kedvezményt kapták, a házastársak közös vagy valamelyikük külön gyermeke (BH 1997/4/190-II.), végül pedig attól is, hogy a kedvezményre jogosító közös gyermekek a házasságuk felbontása után melyiküknél nyernek elhelyezést (BH 1997/1/26-1.).

Kivételt képez viszont a Legfelsőbb Bíróság 1310. számú Elvi határozata szerint az állam által nyújtott ingyenes juttatások közös vagyoni jellege alól a *volt állami gondozott házastársnak nyújtott életkezdési, illetve otthoneremelési támogatás, illetőleg az ennek felhasználásával vásárolt lakás*, amely az említett juttatás céljára és jellegére figyelemmel a volt állami gondozott házastárs *különvagyonyába tartozik* (LB Hiv. Gyűjt. 2005/2/1310. sz. EH és BH 2006/3/83. – Pfv. II.21.044/2005.).

Tény ugyan, hogy a vissza nem térítendő támogatás, mint ingyenes juttatás nem csupán a volt gondozottak, hanem – közvetve – a házastársaik és gyermekeik lakhatásának megteremtéséhez is segítséget nyújt. A támogatás alanyának, céljának és mértékének a meghatározásából azonban az következik, hogy a jogalkotó szándéka nyilvánvalóan nem irányult arra, hogy a volt gondozott házasságának felbontása esetén a vissza nem térítendő támo-

gatás felhasználásával szerzett lakásingatlan – a szociálpolitikai kedvezményhez hasonlóan – a házastársak között megosztásra kerüljön, és az ne csupán a volt gondozottat, hanem annak a családban felnevelkedett házastársát is gazdagítsa. (LB Hiv. Gyűjt. 2005/2/1310. sz. EH és BH 2006/3/83. – Pfv. II.21.044/2005.)

A Legfelsőbb Bíróságnak az utóbbi években kialakított gyakorlata előbb a 31. § (5) bekezdésben foglalt méltányosság elve alapján, majd – a házastársi közös vagyon fogalmának a kiterjesztő értelmezése útján – a 28. § (1) bekezdés a) pontja alapján minősítette a házastárs különvagyonához tartozónak a házasságkötést megelőzően megszerzett *önálló bérletet, mint vagyoni értékű jogot* is.

Önálló bérletnek kell tekinteni a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában: az irányadó lakásügyi szabályok szerint ilyennek minősülő lakást, azt a lakást, amelyre a házastárs a házasság megkötése előtt szerzett bérleti jogot (BH 1991/8/317. – CDT 209.), és azt lakást is, amelyet bár a házasság fennállása alatt, de kizárólag egyikőjük személyéhez kapcsolódóan, illetve csak az egyik félnek nyújtott vagyoni juttatásként szereztek meg, így például azt a lakást, amelyhez a bérlő halála vagy lemondása folytán egyik fél hozzátartozói kapcsolatára tekintettel jutottak hozzá (BH 1991/2/66. – CDT 211., BH 1991/9/351. és BH 1999/351.), valamint a L.R. 33. §-a szerinti szolgálati lakást.

Az önálló bérlet jogintézményét az ítélezési gyakorlat mintegy „bérleti különvagyonnak” tekinti, és a Legfelsőbb Bíróság 23. számú Elvi Határozata szerint a házasságkötést megelőzően megszerzett önálló bérlet, mint vagyoni értékű jog különvagyonnak minősül (LB Hiv. Gyűjt. 1999/1/23. sz. EH). Rámutatott ugyanakkor arra is, hogy az egyik házastárs önálló bérleti jogából eredő többletjogosultságot – a méltányossági szabály alkalmazásával – a lakásért kapott térítés felhasználásával vásárolt ingatlanl kapcsolatos vagyoni igény rendezésénél is érvényre kell juttatni (LB Pfv. II.21.300/1996. – LB Hiv. Gyűjt. 1999/1/23. sz. EH)

Eszerint *önálló bérletnek* kell tekinteni a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában: az irányadó lakásügyi szabályok szerint ilyennek minősülő lakást, azt a lakást, amelyre a házastárs a házasság megkötése előtt szerzett bérleti jogot (BH 1991/8/317. – CDT 209.), és azt lakást is, amelyet bár a házasság fennállása alatt, de kizárólag egyikőjük személyéhez kapcsolódóan, illetve csak az egyik félnek nyújtott vagyoni juttatásként szereztek meg, így például azt a lakást, amelyhez a bérlő halála vagy lemondása folytán egyik fél hozzátartozói kapcsolatára tekintettel jutottak hozzá (BH 1991/2/66. – CDT 211., BH 1991/9/351. és BH 1999/351.), valamint a L.R. 33. §-a szerinti szolgálati lakást.

Célszerűnek tartanánk ezért a 3:38. § d) pontjának az alábbiak szerint történő módosítását:

d) az – ajándékozásnak vagy öröklésnek nem minősülő – ingyenes juttatás útján vagy jogszabály rendelkezése alapján ellenérték nélkül az egyik házastárs által megszerzett olyan vagyontárgy, amelyhez a saját személyéhez kapcsolódóan, vagy más személlyel fennálló rokoni, illetve hozzátartozói kapcsolatára tekintettel jutott hozzá,

A Javaslat ilyen tartalmú – absztraktabb jellegű – megszövegezése ugyanis nem csupán az életbiztosítás kedvezményezettjeként kapott összeg, hanem az önálló bérlet, mint vagyoni értékű jog, valamint a kárpótlási jegy, a volt állami gondozott házastársnak nyújtott életkezdési, illetve otthoneremelési támogatás, illetőleg az ennek felhasználásával megvásárolt lakás, valamint a hasonló jellegű egyéb vagyontárgyak közös-, illetve különvagyoni jellegének az elhatárolására is kellő alapot nyújtana.

2.2. A passzív különvagyon (különadóságok)

3:39. § [A különvagyon terhei és tartozásai]

(1) A házastárs különvagyont terheli – a törvényen alapuló tartás kivételével – az a tartozás, amely a házassági életközösség megkezdése előtt keletkezett jogcímen alapul.

(2) A különvagyonhoz tartoznak a különvagyon tárgy terhei, továbbá a külön adósságnak minősülő tartozás kamatai.

(3) A különvagyonhoz tartozik az életközösség fennállása alatt keletkezett olyan tartozás,

a) amely a különvagyon megszerzésével vagy fenntartásával jár együtt, kivéve a különvagyon hasznának megszerzésével, valamint a házastársak által közösen használt vagy hasznosított vagyontárgy fenntartásával összefüggő kiadást,

b) amely a házastársnak különvagyonára vonatkozó rendelkezésből eredő kötelezettségen alapul,

c) amelyet a házastárs jogellenes magatartásával, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozott, feltéve, hogy a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja.

(4) A tartozás különvagyon jellege nem érinti a másik házastárs törvényben meghatározott felelősségét harmadik személlyel szemben.

A Javaslat 3:39. §-a (3) bekezdésének c) pontja az életközösség fennállása alatt keletkezett *olyan tartozást* minősíti különvagyonnak, *amelyet a házastárs jogellenes magatartásával, szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozott*, feltéve, hogy a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja.

Az idézett szabályt a Javaslat – annak indokolása szerint – az Mjt. 146. §-ából vette át, és az összefügg a 3:48. §-sal, amely a házastárs jogalap nélküli gazdagodásáról szól, példaként pedig az indokolás a bűncselekményből eredő kártérítési kötelezettséget említi meg.

Feltehetően ez az oka annak, hogy az említett tartozás különvagyon jellege szempontjából a szándékos vagy súlyosan gondatlan jogellenes magatartásnak tulajdonít jelentőséget. A szándékos és súlyosan gondatlan magatartás, valamint a Javaslat által nem említett hanyagság ugyanis elsősorban nem polgári jogi, hanem büntetőjogi relevanciával bír, a bűncselekménnyel okozott kár megtérítéséért való felelősségre viszont nem a Btk., hanem a Ptk. szerződésen kívüli okozott kárért való felelősségről rendelkező szabályai az irányadók.

A polgári jogi felelősség ugyanakkor két fő területre osztható:

- a *deliktualis (szerződésen kívüli) felelősségre*, amelyet ún. „utaló magatartás” (Ptk. 6. §), jogalap nélküli gazdagodás (Ptk. 361 – 364. §) és szerződésen kívüli károkozás (Ptk. 339 – 360. §), tehát a jogellenes és vétkes (felróható) károkozás ténye alapoza meg, valamint
- a *kontraktuális (szerződéses) felelősségre*, amely egyrészt érvényes szerződés létrejöttét, másrészt a szerződésben foglalt valamely kötelezettség jogellenes megszegését feltételezi, és valójában a szerződésesség magatartást szankcionálja. A szerződésességért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a Ptk. 318. §-ának utaló szabálya szerint a szerződésen kívül okozott károkokért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének – ha jogszabály kivételt nem tesz – nincs helye.

„A polgári jogi felelősségnek szükségképpen elemei: a jogellenesség, a kár, illetve a hátrányos eredmény és a kettő közötti okozati összefüggés, csak rendszerinti, de nem szükségképpen eleme viszont az ún. felróhatóság (vagy szinonim értelemben vétkenesség). A polgári jog főszabályként általában a teljes szankcionálást követi, ami azt jelenti, hogy a károkozónak mindig a teljes kárt kell megtéríteni, amely alól a károkozó csak kivételesen: rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények esetén, és csupán részben mentesíthető. (Ptk. Kommentár I. kötet 1219 – 1223. o. – KJK – KERSZÖV – 2004.)

A Ptk. szerinti kárfelelősség fentebb részletezett szabályozási módjának lényegét az új Ptk. „Kötelmi jog” címet viselő V. Könyve sem szándékozik megváltoztatni. Az új Ptk. V. Könyvének Javaslatát ugyanis a polgári jogi felelősségnek változatlanul két formáját: a kontraktuális (szerződésesség) és a deliktualis (szerződésen kívüli) jellegű kárfelelősséget ismeri.

Az 5:2. §-ának (1) bekezdése szerint ugyanis kötelelem keletkezhet különösen szerződésből, károkozásból, személyhez fűződő vagy dologi jog megsértésből, jogalap nélküli gazdagodásból, megbízás nélküli ügyvitelből vagy – jogszabályban megállapított esetekben – egyoldalú jognyilatkozatból.

A Javaslat 5:113. §-a a szerződésesség általános szabályai között – a Ptk. utaló normája helyett (318. §) – önálló kártérítési alakzatként részletesen szabályozza a szerződésességgel okozott károkokért való felelősséget, akként, hogy „aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentessül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésesség ellenőrzési körén kívül eső, elháríthatatlan körülmény okozta, amely a szerződéskötés idején nem volt előrelátható.” A 3:117. §-a pedig azt mondja ki, hogy „A felelősségre, továbbá a kár megtérítésének mértékére és módjára egyebekben a szerződésen kívül okozott károkok megtérítésére vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni azzal, hogy a kártérítés méltányosságából való mérséklésének nincs helye.”

Ennek magyarázataként a Javaslat indokolása azt tartalmazza, hogy „a kontraktuális kártérítési felelősség a Javaslatban koncepcionális változáson megy át, kifejezésre juttatva, hogy a szerződésességért való felelősség a kártérítési felelősség olyan különálló alakzata, amelynek jellegzetes vonásai indokolják az önálló szabályozást, és ezzel összefüggésben az utaló norma átalakítását.

Deliktualis felelősség esetén a károkozó és a károsult között a károkozó magatartást megelőzően egy abszolút szerkezetű jogviszony létezik, és egy tartózkodásra kötelező tiltó norma megsértése hozza létre a relatív szerkezetű, szerződésen kívüli kárkötelmet. Kontraktuális felelősség esetén viszont a károkozást megelőzően is fennáll egy relatív szerkezetű (szerződéses) jogviszony a felek között, amely meghatározza a feleknek egymással szembeni jogait és kötelezettségeit. Az eltérő kiinduló helyzetből adódik, hogy a károkozó magatartás más természetű a két területen. Deliktualis felelősség esetén a károkozás általános tilalma (a neminem laedere elve) szenved sérelmet, s a lehetséges károkozó magatartások nincsenek törvényi tényállások szerint nevesítve, mert a magatartást (bármely magatartást) éppen az teszi jogellenessé, hogy káreredmény kapcsolódik hozzá. Kontraktuális felelősség esetén viszont a káreredmény egy már érvényesen létrejött, konkrét szerződésben vállalt kötelezettség megszegését jelenti.”

„A Csjt. 30. §-ának (2)–(5) bekezdései és a Javaslat 3:47. §-ának (1)–(3) bekezdései – ezzel szemben – kizárólag a házastársak és a harmadik személyek közötti, külső jogviszonyra irányadó módon, és csak az ügyletkötésben részt nem vett házastársnak a házastársa által kötött ügyletért az ügyletkötő harmadik személlyel szemben fennálló, tehát az ún. ügyleti felelősségét rendezik, a 3:48. §-a pedig a jogalap nélküli gazdagodás alapján harmadik személlyel szemben fennálló felelősségről rendelkezik.

Nem a hivatkozott törvényhelyek, hanem a Csjt. 27–28. §-ai és a Javaslat 3:39. §-ának (1)–(4) bekezdései irányadók viszont az egyes alvagyonok passzív elemeinek, tehát a közös és különadósságok meghatározására vonatkozóan.

A közös- és különadósságok elhatárolása és a házastársak harmadik személyekkel szemben fennálló felelőssége bizonyos vonatkozásban kétségkívül összefügg egymással, önmagában valamely tartozás közös vagyoni jellege azonban a nem szerződő (másik) házastárs felelősségét nem feltétlenül alapozza meg.” (Csúri: *A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban* – HVG-ORAC – 2006.)

A házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában az egyes adósságok közös, illetve különadósság-jellegének a meghatározása során az a döntő szempont, hogy az egyes adósságoknak a lehetőség szerint azt az alvyont kell terhelnie, amelyeknek a terhére keletkeztek. Ebből következően a házastársak valamelyike által elkövetett bűncselekménnyel okozott kár – a Csjt. 28. § (1) bekezdése c) pontjának megfelelő alkalmazásával – főszabály sze-

rint a károkozó (elkövető) házastárs különadósságának minősül, és pedig függetlenül attól, hogy a terhére rótt bűncselekményt szándékos, illetve súlyos gondatlan vagy hanyag magatartással követte el.

A házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban ezzel szemben a házastársak bármelyikének a felelősségét a polgári jog és a Csjt. szabályai együttesen határozzák meg, e szabályok szerint pedig kártérítési felelősséget csak

- törvény rendelkezése vagy
- ún. kötelem – keletkeztető tényállás, tehát
- – szerződés,
- – jogellenes károkozás,
- – jogalap nélküli gazdagodás vagy
- – ún. utaló magatartás

alapozhat meg.

A nem szerződő házastárs ügyleti (kontraktuális) felelősségének a közös vagyont érintő visszerthes ügyletek tekintetében történő megállapítását nem a házasságkötés, és nem is a házassági életközösség fennállásának a pusztá ténye indokolja, hanem az, hogy a házastársak között az életközösség idejére vagyonközösség is keletkezik. A házastársi vagyonközösség pedig a közös tulajdonszerzés olyan sajátos alakzata, amelynek folytán a házastársak bármelyikének a külön ügyletkötése a visszerthes ügyletek tekintetében a nem szerződő másik házastárs személyére nézve is kötelem-keletkeztető ténynek minősül. Ebből következően a visszerthes ügyletek esetében az ügyletkötő harmadik személy szolgáltatásának a reá eső fele részét a nem szerződő házastárs maga is megszerzi, függetlenül attól, hogy a szerződés megkötésében közvetlenül nem vett részt. Indokolt tehát az is, hogy az ügyletkötő házastársat terhelő ellenszolgáltatásért a szolgáltatás általa megszerzett fele részével mind a házastársak egymás közötti, mind pedig a házastársak és az ügyletkötő harmadik személy közötti jogviszonyban maga is felelősséggel tartozzék.

Nem indokolják azonban hasonló szempontok a házastársak valamelyike által elkövetett bűncselekménnyel okozott kárnak sem a közös adóssággá való minősítését, sem pedig a nem elkövető házastárs felelősségének a károsult sértettel szemben történő megállapítását.

A házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában ugyanis

- a házastársak valamelyike által elkövetett bűncselekménnyel okozott kár a közös vagyont általában nem gazdagítja,
- a bűncselekmény elkövetése, illetőleg az egyéb károkozás nem a közös vagyont érintő visszerthes jogügyletnek, hanem jogellenes és vétkes magatartásnak minősül,
- a nem elkövető házastársnak a másik házastárs jogellenes károkozásához történő hozzájárulását pedig a Csjt. 30. §-ának (1) bekezdése alapján vélelmezni sem lehet.

A házastársak és a sértett, illetve a károsult harmadik személy közötti, külső jogviszonyban a bűncselekménnyel okozott kár megtérítéséért való (deliktális) felelősséget csak jogellenes és vétkes magatartás alapozhatja meg, amely a nem elkövető házastárs személyében kétségkívül nem, illetve legfeljebb akkor állhat fenn, ha a házastársak a bűncselekményt közösen követték el, vagy a kárt egyéb jogellenes magatartással közösen okozták. Ez utóbbi esetben viszont mindkét házastárs felelőssége a saját bűncselekményén, illetve egyéb jogellenes magatartásán, mint a saját személyére nézve megvalósuló kötelem-keletkeztető tényen alapul.

Más kérdés természetesen az, hogy a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában közös adósságnak minősül, a házastársak és a harmadik személy sértett, illetőleg károsult közötti külső jogviszonyban pedig a nem elkövető, illetve a nem károkozó házastárs felelőssége is megállapítható a jogalap nélküli gazdagodás, mint ugyancsak kötelem-keletkeztető tény alapján akkor, ha a bűncselekménnyel okozott kár egyszersmind a közös vagyont gazdagította.

Főszabály szerint ugyanis különadósságnak minősíti az ítélkezési gyakorlat a házastársak valamelyikének a jogellenes magatartásával összefüggésben felmerülő szabálysértés vagy bűncselekmény miatt kiszabott pénzbírságot, pénzbüntetést, valamint a szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozott kár megtérítésére való kötelezettséget is. Nem a bűncselekménnyel elkövető házastárs különadósságának, hanem közös adósságnak minősíti viszont kivételesen akkor, ha a bűncselekménnyel szerzett haszon a közös vagyomba került, vagy azt a házastársak közösen éltek fel (P. törv. 20.591/1961., BH 1961/7/2937., PJD I. 483.).

Ennek megfelelően közös adósságnak minősítette a Legfelsőbb Bíróság a folytatólagosan elkövetett sikkasztás büntetével a munkáltatónak okozott kár összegét akkor, amikor az elkövetési magatartás úgy valósult meg, hogy az egyéni vállalkozó házastárs nevében üzemeltetett vegyesboltban a nem vállalkozó házastárs családtagként tevékenykedett és a házastársak a család fenntartásához szükséges élelmiszereket a boltból fizetés nélkül vitték el, az ilyen módon keletkezett hiány visszafizetéséhez felvett hiteleket pedig a bolt árbevételéből fedezték (Pfv. II.22.514/1997/5.), és akkor is, amikor a bűncselekmény elkövetési idejének a tartama alatt a házastársak a korábbi kétszobás panel lakásukat eladva nagy alapterületű, kétszintes társasházingatlant építettek fel (Pfv. II.23.111/1998. – BH 2000/12/546.).

A két házastárs személye tekintetében egymással egyidejűleg megvalósuló különböző kötelem-keletkeztető tényállásoknak az ilyen véletlenszerű egybeesése viszont nem adhat alapot arra, hogy az egyik házastárs által bűncselekménnyel vagy más jogellenes magatartással okozott kárért a másik házastárs felelőssége az ő személye tekintetében megvalósuló bármiféle kötelem-keletkeztető jogi tény hiányában is megállapítható legyen, de arra sem, hogy az e jogcímen keletkezett tartozás a házastársak egymás közötti jogviszonyában közös adósságként kerüljön elszámolásra. (Csúri: A társasági részesedések a házassági vagyonjogban – szerk.: dr. Szabó Júlia – HVG-ORAC – 2006.)

Mindezek miatt a 3:39. § (3) bekezdésének c) pontja – véleményünk szerint – úgy helyes, hogy:

„c) amelyet a házastárs jogellenes és vétkes magatartásával okozott, feltéve, hogy a tartozás a másik házastárs gazdagodását meghaladja.”

IV. A közös vagyon véelmének érvényesülése a belső és a külső jogviszonyokban

A hatályos Csjt. 27. §-a (1) és 30. §-a (2)–(3) bekezdésének, valamint a Csjk. Javaslat 3:40. §-ának, 3:41. §-a (1)–(2), 3:47. §-a (2)–(3) bekezdésének és 3:67. §-ának az egymással egyező tartalmú rendelkezései szerint a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában a közös vagyonszerzés véelme érvényesül, a házastársak és a harmadik személyek közötti, külső jogviszonyban pedig a házastárs meghatározott feltételek mellett a házastársa által kötött ügyletért harmadik személlyel szemben a közös vagyomból reá eső rész erejéig felel.

A forgalom biztonsága és az ügyletkötésben részt nem vett házastárs érdekeinek védelme egyaránt megköveteli tehát azt, hogy a mindkét vagy valamelyik házastárral ügyletet kötő harmadik személyek a szerződéssel érintett vagyontárgy alvagyoni jellegével tisztában legyenek és a házastársak egymással kötött szerződésai a harmadik személy hitelezők követelésének a kielégítését ne hiúsíthassák meg. Erre tekintettel rendelkezett a Csjt. 1987. július 1. napja előtt hatályos 28. §-ának (2) bekezdése – a kógens jellegű szabályozás mellett – úgy, hogy „a házastársak olyan megállapodása, amellyel a vagyonközösségbe tartozó egyes vagyontárgyakat valamelyikük különvagyonába utalnak, harmadik személyekkel szemben hatálytalan”, és erre tekintettel mondta ki az említett időpont óta hatályos 27. §-ának (4) bekezdése – a diszpozitív jellegű szabályozásra figyelemmel – azt, hogy a házastársak a harmadik személlyel kötött ügyleteik során kötelesek tájékoztatást adni arról, ha a szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyikük különvagyonába tartozik.

A Csjk. Javaslata a közös vagyonhoz tartozás véelmét – a hatályos szabályozástól eltérően – már nem csupán a házastársak főszabály szerinti „közös tulajdonszerzésének” a megfogalmazása, hanem annak – a vagyon aktív és passzív elemeire egyaránt kiterjedő – kifejezett kinyilvánítása útján határozza meg, a nem szerződő házastárs és a házastárssal szerződő harmadik személyek érdekeit pedig az 1987. július 1. napját megelőzően hatályos kögens jellegű, és az azt követően hatályos diszpozitív jellegű szabályozás lényeges elemeinek az ötvözése útján biztosítja.

3:40. § [A közös vagyonhoz tartozás véelme]

Ha törvény kivételt nem tesz, a házastársak vagyonában meglévő vagyontárgyokról, vagyoni értékű jogokról és követelésekről, valamint a terhekről és a tartozásokról azt kell vélelmezni, hogy azok a közös vagyonhoz tartoznak. A vagyonszövetség fennállása alatt akár a közös vagyonra, akár valamelyik házastárs különvagyonára vonatkozó kötelezettség teljesítéséről azt kell vélelmezni, hogy a teljesítés a közös vagyonból történt.

3:47. § [Harmadik személyekkel szembeni felelősség szerződés esetén]

(1) A szerződést kötő házastárs a tartozásért mind a különvagyonával, mind a közös vagyon ráeső részével felel.

(2) A szerződéskötésben részt nem vett házastárs felelőssége a házastársa által kötött szerződésért a harmadik személlyel szemben a közös vagyonból a tartozás esedékességekor rá eső illetőség erejéig áll fenn.

(3) Ha a házastárs a szerződéshez nem járult hozzá és hozzájárulását vélelmezni sem lehet vagy a vélelem megdőlt, a szerződésből eredő kötelezettségért nem felel.

3:41. § [A házastársak közötti egyes szerződések]

(1) A házastársaknak az életközösség fennállása alatt egymással kötött adásvételi, csere, ajándékozási és kölcsönszerződése, valamint a házastársak közötti tartozáselismerés érvényességéhez annak közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges. Ez a rendelkezés nem vonatkozik ingóság szokásos mértékű ajándékozására, ha az ajándék átadása megtörtént.

(2) Ha a házastársak szerződése valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz, vagy a külön vagyonhoz tartozását érinti, a szerződés harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy tudnia kellett volna arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése értelmében a közös vagy a külön vagyonhoz tartozik.

3:67. § [Harmadik személyek véelme, a házastársaknak a vagyonszövetségtől eltérő szerződésével szemben]

A házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz, vagy a külön vagyonhoz tartozását a házassági vagyonszövetségben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatja meg, harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott vagy a körülményekből tudnia kellett volna arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése értelmében a közös-, illetve a különvagyonhoz tartozik.

Ellentétes viszont a Legfelsőbb Bíróság házassági vagyonszövetségben folytatott ítélkezési gyakorlatával a Javaslát megszövegezése – véleményünk szerint – annyiban, hogy nem tartalmaz utalást arra nézve, hogy a házastársi közös vagyon törvényes véelme a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyokban harmadik személyek terhére nem alkalmazható, a hivatkozott törvényhelyhez fűzött indokolásának a 2. bekezdése pedig a vélelem külső jogviszonybeli érvényesülése alóli kivételként csupán a Pp. 379–380. §-ai által szabályozott házastársi vagyonszövetségi végrehajtási igénypereket, illetőleg a Vht. 86. §-a szerinti házastársi közös vagyonra vezetett végrehajtás keretében foganatosított foglalás esetét említi meg.

A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében is rámutatott már arra, hogy „a házastársi közös vagyon törvényes véelme csak a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában érvényesül.” Ez a megfogalmazás azonban – véleményünk szerint –

pontosítást igényel annyiban, hogy a házastársi közös vagyon törvényes véelme

- egyrészt a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában,
- másrészt a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban a házastársak terhére alkalmazható.

Nem érvényesül viszont a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban jóhiszemű harmadik személyekkel szemben, azok terhére, illetve hátrányára.

Ez a pontosított megfogalmazás áll összhangban a hatályos Csjt. 27. §-ának (4), a Csjk. Javaslata 3:41. §-a (2) bekezdésében és 3:67. §-ában foglaltakkal, valamint a Legfelsőbb Bíróság házassági vagyonszövetségben folytatott ítélkezési gyakorlatával is.

Az ítélkezési gyakorlat szerint ugyanakkor a – Csjt. 27. §-ának (1) bekezdése szerinti – családjogi értelemben vett tulajdoni igény a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban

- csak akkor és annyiban minősül tulajdonjognak vagy követelmi, illetve egyéb jellegű vagyoni értékű jognak, követelésnek, illetve kötelezettségnek, ha és amennyiben az adott vagyontárgy tehát az adott dolog, jog, követelés vagy kötelezettség az arra irányadó jogág szabályai szerint tulajdonjog vagy egyéb vagyoni értékű jog tárgya lehet,
- és az harmadik személyekkel szemben csak akkor és annyiban hatályos, ha és amennyiben a házastárs az adott vagyontárgy megszerzésének a tényét az arra irányadó jogág szabályai szerint igazolni tudja (*Csúri: i. m. 59. o., Pfv. II.22.717/1999., Pfv. II.23.316/1997.*).

Ennek megfelelően mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság arra, hogy:

- a bérlő szülő által megvásárolt tanácsi bérlakáson nem vétel, hanem öröklés jogcímén megszerzett tulajdonjog akkor sem közös vagyon, ha a házastársak a vételárat közösen bocsátják a szülő rendelkezésére, mert
- a harmadik személy tulajdonszerzése ugyanis nem hat ki a házastársakra, és
- e jogviszonyra nem a Csjt., hanem a Ptk. rendelkezései az irányadók, e szabályok szerint viszont adásvételi szerződés alapján a vevő szerez tulajdonjogot, nem pedig az, aki a vételárat a vevő rendelkezésére bocsátja (*Pfv. II.22.806/1999.*).
- a házastársak által közösen alapított kft. által megszerzett ingatlan nem a házastársaknak, mint természetes személyeknek, hanem a kft.-nek, mint önálló jogalanynak minősülő jogi személynek a tulajdona, ezért a házastársakat az ilyen ingatlanra vonatkozóan érvényes polgári jogi jogcím (haszonélvezeti, használati, bérleti vagy más) hiányában
- sem a Csjt., sem pedig a Ptk. vagy a Gt. rendelkezései alapján nem illeti meg sem a tulajdonjog, sem pedig a használat joga, és
- ilyen jogot önmagában a jogcím nélküli használat ténye sem alapozhat meg (*Pfv. II.23.064/1998.*).
- A tag házastárs kft.-üzletrésze – az egyéb feltételek meglétében – nem vitásan a vagyonszövetséghez tartozik ugyan, ez a családjogi (házassági vagyonszövetségi) alapon fennálló „tulajdoni váromány” azonban csak a házastársak egymás közötti (belső) jogviszonyában érvényesül. Társasági jogi értelemben (külső viszony) azonban az üzletrész „tulajdonosa” (jogosultja) a kft.-vel szemben kizárólag a társaság tagja, ő gyakorolhatja a tagsági jogokat és kizárólag ő rendelkezhet az üzletrész átruházásáról is. A társasági üzletrész Csjt. szerinti, belső viszonyban érvényesülő vagyonszövetséghez tartozása tehát semmilyen módon és mértékben nem korlátozza a Gt.-n alapuló tagsági jogokat, ennek korlátja csak a Gt. 134. §-ában írt elővásárlási jog. A házastárs az üzletrész közös tulajdonosaként csak a Gt. 133. §-ának (3) bekezdése esetében jelenhet meg, és a közös tulajdonú üzletrésszel kapcsolatos jogait a házastársak a Gt. szerint gyakorolhatják. A házastársak és a társaság közötti külső

jogviszonyokban a Csjt. 30. § (1) bekezdésében előírt rendelkezési jog megsértése (a másik házastárs hozzájárulása nélküli rendelkezés) nem ad alapot a szerződés érvénytelenségének megállapítására. (Szegei Ítéltábla Pf. I. 20 373/2003/4. – *Bíróági Döntések Tára* 2005/3/33. sz. 15 – 18. o. és LB Pfv. II. Pfv. II. 21.017/2006/6.)

A Legfelsőbb Bíróság számos eseti döntésében rámutatott arra is, hogy a házastársi közös szerzés jogcímén történő tulajdon szerzési igény nem évül ugyan el, de az kizárólag a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában, tehát a másik házastársal, illetőleg annak örökösével szemben, és csupán addig érvényesíthető, amíg a másik házastársnak, illetőleg a házastárs jogutódának a tulajdonjoga fennáll. A házastárs tulajdonjogának a jóhiszemű harmadik személy általi megszerzésével azonban annak érvényesíthetősége megszűnik, és a házastársal szembeni kötelmi jellegű elszámolási igényre korlátozódik.

A közös vagyonhoz tartozás vélelme egyébként a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában is kizárólag a vagyonközösség tartama alatt érvényesül, e vélelem házastársak és jóhiszemű harmadik személyek közötti külső jogviszonyokra való kiterjesztésének pedig kifejezetten ellene szól az, hogy a külső jogviszonyokban a házastársakkal vagy valamelyikükkel szerződő harmadik személyek semmiféle hiteles módon nem szerezhettek tudomást sem a velük szerződő fél valós családi állapotáról, sem pedig arról, hogy a házastársak között vagyonközösség fennáll-e vagy sem.

Mindezek miatt a Javaslat 3:40. §-ának az alábbiak szerint történő kiegészítését tartanánk indokoltnak:

„A házastársak egymás közötti, belső és a jóhiszemű harmadik személyekkel szembeni külső jogviszonyában – ha törvény kivételt nem tesz – a házastársak vagyonában meglévő vagyontárgyakról vagyoni értékű jogokról és követelésekről, valamint a terhekről és a tartozásokról azt kell vélelmezni, hogy azok a közös vagyonhoz tartoznak. A vagyonközösség fennállása alatt akár a közös vagyonra, akár valamelyik házastárs különvagyonára vonatkozó kötelezettség teljesítéséről azt kell vélelmezni, hogy a teljesítés a közös vagyonból történt.

Vagy:

3:40. § [A közös vagyonhoz tartozás vélelme]

Ha törvény kivételt nem tesz, a házastársak vagyonában meglévő vagyontárgyakról, vagyoni értékű jogokról és követelésekről, valamint a terhekről és a tartozásokról azt kell vélelmezni, hogy azok a közös vagyonhoz tartoznak. A vagyonközösség fennállása alatt akár a közös vagyonra, akár valamelyik házastárs különvagyonára vonatkozó kötelezettség teljesítéséről azt kell vélelmezni, hogy a teljesítés a közös vagyonból történt.

Nem alkalmazható e vélelem a házastársak és a harmadik személyek közötti külső jogviszonyban jóhiszemű harmadik személyekkel szemben, azok terhére, illetve hátrányára.

Csúri Éva és Szabó Júlia

Vita

A károonszerzés tilalma az új Polgári Törvénykönyvben

5:544. § [A kártérítési kötelezettség terjedelme]

(1) A károkozó a károsult teljes vagyoni kárát köteles megtéríteni.

(2) A teljes vagyoni kárból le kell vonni a károkozásból származó vagyonértékű előnyöket.

(3) A bíróság rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén a kártérítés mértékét alacsonyabb összegben is meghatározhatja.

A modern kártérítési jogok alapelve a teljes kártérítés elve: a károsultat olyan helyzetbe kell hozni, mintha a károkozásra nem került volna sor. A teljes kártérítés egyben kizárja, hogy a károsult a kártérítéssel gazdagodjon: ha a káreseményből reá nézve előnyök is származnak, azok a fizetendő kártérítés összegét megfelelően csökkentik. Ezért az új Polgári Törvénykönyv Tervezete kifejezetten ki is mondja: „A teljes kárból le kell vonni a károsult károkozásból származó előnyeit.” [5:544. § (2) bek.]. A Tervezethez fűzött indokolás szerint a megállapításánál a károkozó tény folytán bekövetkezett vagyonmozgást egységesen kell vizsgálni. Bár a bírói gyakorlat – állapítja meg az indokolás – a károonszerzés tilalmának szabályát általában alkalmazza, ennek a gyakorlatnak a törvényi alapját mégis indokolt megteremtteni.

Az alábbi rövid – inkább problémafelvető, mintsem a teljeségre törekvő – írásomban azt vizsgálom, hogy az 5:544. § (2) bekezdésében írt szabály felvétele indokolt-e a Polgári Törvénykönyvbe, és ha igen, úgy tartalmilag megfelelő-e.

A kár (*Interesse*) fennforgásának és mértékének megállapításánál a német jogból eredő,¹ de a magyar jogban is alkalmazott „különbözeti formula”² (*Differenzhypothese*) alapján a károsult vagyónak változásait egységesen kell vizsgálni. A kár okozatosságától eltérően itt azonban nem két negatív esemény, hanem egy negatív (a jogellenes magatartás) és egy pozitív (az előny) esemény

kapcsolatát kell vizsgálni.³ A probléma taglalható mind az okozatosság, mind a kár fogalmának keretein belül: az értékelő (jogpolitikai) megfontolások mindeközben ugyanazok maradnak.⁴ Egyet lehet ugyanis érteni *Larenz*-cel, aki szerint a hasznok és előnyök beszámítása egyáltalán nem magától értetődő, hanem értékelő szempontok alapján, differenciáltan vizsgálandó kérdés.⁵

1. Magyar jogirodalom és joggyakorlat

A magyar jogirodalomban már *Gorsschmid* megállapítja: „Az okozatot a maga egységében kell venni.”⁶ A kárból tehát leszámítandó a pozitív nyereség (*cucrum emergens*), az eltávozott kár (*damnum non emergens*) és az el nem maradt haszon (*lucrum non cessans*). Ez a tétel azonban csak megszorításokkal igaz: a kérdés, hogy „meddig terjed az okozat egysége”.⁷ Erre nézve azonban sem *Grosschmid*, sem „glossátora”, *Meszlény* nem ad közelebbi eligazítást, hanem – vélhetően – a kártérítés oly sok más kérdéséhez hasonlóan az érzékre bízta. Így például nem jogosult a károsult a károsultnak harmadik személyek által – kötelességük teljesítésével (pl. gyámság, gondnokság) – juttatott előnyök felhasználására.⁸ Némileg közelebb visz minket a probléma megoldásához *Marton*, aki – elméletének általános fogalmi keretéhez híven – a hasznok figyelembevevhetőségét beszámítási kérdésként kezeli. A hasznok beszámításának főszabály szerint helye van, hiszen „a vagyon egésze az, amelyben a kár megmutatkozik”,⁹ a kár pedig nem más, mint hátrányok és károk eredője.¹⁰ Nem számíthatók be azonban bizonyos előnyök, ezek speciális rendetetésére tekintettel: ilyen a harmadik személyek által a kárra való tekintettel, de „tisztán könyörületből” adott juttatások, adományok.¹¹ Már *Marton*nál megjelenik a Legfelsőbb Bíróság által is felkarolt gondolat, hogy a károkozástól különböző jogviszony (jogcím) alapján járó előnyök nem csökkentik a kártérítést. A konkrét – meglehetősen tankönyv ízű – példa szerint a ká-

rosult leégett háza romjai között kincset talál: *Marton* szerint ilyenkor az előny azért nem számítható be a kárba, mert az előbbi „nem a kár címén, de attól független címen esik [a károsult] javára”.¹² A káronszerezés tilalmának elvét egyébként alkalmazta a Kúria gyakorlata is.¹³ Végül megemlíthető *Szászy* bővebben ki nem fejtett, ám egyes külföldi nézetekkel összecsengő azon megállapítása, miszerint a kár és az előny között *belső összefüggésnek* kell fennállnia.¹⁴

A hatályos Ptk. kifejezetten nem rendelkezik a káronszerezés tilalmáról, az elv azonban levezethető egyrészt a felelősségi tényállásokban szereplő „kárt okoz” kitételből, amennyiben a kárt az *Interesse* értelmében fogjuk fel, vagyis a károkozó tényleges és azon vagyoni állapota közti különbségként, amely akkor állna fenn, ha a károkozásra nem kerül sor. Másrészt *interpretatio systematica* segítségével is eljuthatunk erre az eredményre: a Ptk. ugyanis kifejezetten szabályozza azokat az eseteket, amikor a kártérítéssel a károsult jogszerűen gazdagodhat. Ilyen előírás pl. az, hogy balesetből eredő munkaképtelenség vagy munkaképesség-csökkenés esetében járadék megállapításánál a balesetet felelős személy javára nem vehető figyelembe az a kereset (jövédlem), amelyet a balesetet szenvedett személy a balesetből eredő jelentős testi fogyatékosága ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel ér el [Ptk. 356. § (3) bek.]. Ebben az esetben a balesettel okozati összefüggésben lévő bizonyos előnyök nem vehetők a károkozó javára figyelembe. De a károsult gazdagodását teszi lehetővé az a szabály is, amely alapján a baleset következtében meghalt személy által eltartottak akkor is igényelhetnek tartást pótló járadékot, ha a baleset következtében meghalt személy a tartási kötelezettségének megszegésével nem nyújtotta ténylegesen a tartást [Ptk. 358. § (2) bek.].¹⁵ Ezekben az esetekben a törvény kifejezetten megengedi, hogy a károsultak a kártérítéssel – legalább részben – gazdagodjanak, *a contrario* tehát főszabály a káronszerezés tilalma.

Ami a hatályos Ptk. irodalmát illeti, általában az absztrakció magas szintjén foglalkozik a káronszerezés kérdésével, és megelégszik annak rögzítésével, hogy a károsult vagyonmódosulását egységesen kell vizsgálni, a károkozással okozati összefüggésben álló előnyöket tehát le kell vonni a kárból.¹⁶ Elvértve talánunk olyan általános megfogalmazásokat, mint hogy „[a] káronszerezés tilalmának azonban vannak bizonyos határai, mégpedig főként ott, ahol személyhez fűződő jogok megsértésével okoztak károkat.”¹⁷ E tekintetben különbséget tesz a károsult dolog maradványa (*residuum*) és a károsult javára teljesített juttatások (*szurrogátum*) között. A káronszerezés tilalma alóli kivételként említi a Ptk. Magyarazata az önmagával tehetetlen ember családtag általi, ingyenes ápolását, amelynek célja nyilvánvalóan nem a károkozó mentesítése.¹⁸

A bírói gyakorlat a káronszerezés tilalma alól több esetben is lehetségesnek tart kivételeket. Így a károsult összegbiztosítása folytán járó juttatás nem vonható le a kárból (BH 1963. 3491), valamint a károkozó által kiadni nem kért *residuum* összege sem csökkenti a kártérítést (BH 1993. 426). A bírói gyakorlatban megfigyelhető az a tendencia is, hogy a különböző jogviszonyokon alapuló károk és előnyök egymással nem összevethetők. Így sem az elhunyt károsult örökösei nem érvényesíthetik kárként az örökség megszerzésének költségeit, sem a károkozó nem vonhatja le a kártérítésből a megszerzett örökség összegét.¹⁹ Alkalmazta viszont a Legfelsőbb Bíróság a káronszerezés tilalmát abban az esetben, amikor a károsult szomszédja úgy építkezett, hogy az építkezés folytán keletkezett „beárnyékolás” a károsult telkének értékét csökkentette, az építkezéssel együtt végzett közművesítés viszont növelte (BH 1967. 5254.) Egy másik ügyben elvi éllel mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy a felperes munkavállalót elmaradt munkabér címén megillető kártérítés az alperes munkáltató által peren kívül fizetett, költségtérítésre irányuló kártérítés és szakszervezeti segély összegével nem csökkenthető. Indokolása szerint „a létfenntartás célját szolgáló, meghatározott rendeltetésű követelés összege

nem csökkenthető költség jellegű szolgáltatás története címén, és az *önkéntes jellegükre s rendeltetésükre tekintettel* nem vonhatók le a segélyek, akár a munkáltató, akár a szakszervezet folyósítja azokat.” (BH 1994. 399.). Hivatkozik továbbá a káronszerezés tilalmára a PK 48. sz. állásfoglalás is, amely a baleseti járadék béremelés címén történő felemelésének kérdéskörével foglalkozik.

Érdekeség, hogy a káronszerezés tilalmát a károsult kárenyhítési kötelezettségével együtt kimondó – ma már hatályon kívül helyezett – munkajogi jogszabály alkotmányosságát az Alkotmánybíróság kifejezetten megállapította.²⁰

Mind a jogirodalom, mind a joggyakorlat elfogadja tehát a káronszerezés tilalmát, a kivételekről azonban – összehasonlítva a külföldi jogokkal – viszonylag kevés szó esik.

2. Külföldi jogirodalom és joggyakorlat

A *compensatio damni et lucri* – a német terminológiában: *Vorteilsausgleichung* – témakörének gazdag és szerteágazó a külföldi irodalma és bírói gyakorlata.²¹ Különösen a BGB-hez kapcsolódó német legfelsőbb bírósági gyakorlat mutatja a kifinomultság jegyeit. A külföldi jogok részletes vizsgálata nyomán *von Bar* azt állapítja meg, hogy a károkozásból folyó előnyöket nem lehet automatikusan levonni a kártérítésből. Bár nehéz volna a differenciált gyakorlatot egyetlen általános szabályban összefoglalni, bizonyos általánosító megállapítások tehetők. A legtöbb európai bíróság számtalan normatív és jogpolitikai érveléssel a vonatkozó esetek eldöntésekor. Az alábbiakban azokat az eseteket tekintem át, amikor indokolatlan a károsult bizonyos előnyeit a károkozó javára figyelembe venni.

a) harmadik személyek által ingyenesen juttatott előnyök

A károkozásra való tekintettel – tehát annak okozati következményeként – gyakran részesül a károsult mások által juttatott előnyben.

Pl. Az 1998-as futball világbajnokság során német huligánok brutálisan megverték egy francia rendőrt. A tragikus eseményt Németországban adakozási hullám követte, amelynek eredményeként akkora összeg jött össze a rendőr és családja megsegítésére, amelyet egyébként soha nem keresett volna meg.²²

Ezen előnyök beszámíthatósága attól függ, hogy mi volt juttatásuk célja: ha a károsult megsegítése, akkor nyilvánvalóan nem vonhatók le a kártérítés összegéből, ellenkező esetben ugyanis az adakozók gyakorlatilag a károkozónak fizetnék ezeket. A károsult ilyenkor valóban gazdagodik, ám ez – az ajándékozás jogcímére tekintettel – nem jogalap nélkül történik.²³ A károsultnak ingyenesen juttatott előnyök tehát csak akkor mentesíthetők a károkozótól, ha ő maga teljesítette ezeket, vagy más, de az ő nevében (pl. fiatal de vétőképes károkozó szülei). Ez utóbbi egyébként levezethető a Ptk. 286. § (1) bekezdéséből, amennyiben harmadik személy a károkozó nevében felajánlott teljesítésnek tekintjük.

b) váratlan, valószínűtlen előnyök

Hogy a káreseményhez kapcsolódó, teljesen véletlenszerű előnyök nem csökkentik a kártérítést, jól látszik abból, hogy a régebbi német joggyakorlat a *Vorteilsausgleichung* problémakörét az adekvát kauzalitás kritériumának segítségével bírálta el.²⁴ Bár ezen a BGH változtatott, az alapjául fekvő megfontolások továbbra is érvényesek. Ez valójában nem más, mint a károsult „általános életkockázatának” tükröképe: vannak olyan károk és előnyök, amelyek az élet rendes kockázatával járnak együtt. Ezek sem negatív, sem pozitív irányban nem vehetők figyelembe a kártérítés meghatározásakor.²⁵

Pl. A károkozó által okozott közúti balesetben két testvér közül az egyik életét veszítette, a másik csak sérüléseket szenvedett. Nem sokkal később édesanyjuk is elhunyt: a túlélő fivér – a baleset következtében – egyedüli örökös lett. Az örökség ilyen növekedését a BGH – helyesen – nem tekintette a károkozót mentesítő előnynek.²⁶

c) differenciálás kártípusok szerint

A túl távoli károk beszámítása esetén a legtöbb európai bíróság gyakorlatában érvényesül a kár típusa szerinti differenciálás. Eszerint a testi sérülés sokkal tovább adekvát következmény, mint a dologkár, és még inkább mint a „tiszta vagyoni kár”. Ezt a logikát lehet alkalmazni az előnyök beszámításánál is: vagyon megkárosítása esetén sokkal inkább be lehet az esetleges előnyöket számítani, mint testi sérülés esetén stb.²⁷ Talán túlságosan is messze megy a német gyakorlat akkor, amikor megköveteli, hogy az előny és a hátrány típusai megfeleljenek egymásnak (*Kongruenz von Vor- und Nachteil*).²⁸ Eszerint ugyanis ha a baleset folytán a károsult nem tudja régi munkáját végezni, az új munkahelyén azonban jobban keres, akkor ez az előny nem számítható be a dologi károkba. A károsult tehát pusztán azért gazdagodik, mert az előny „típusa” eltér a hátrányétól.

d) a károkozó vétkessége

Bár a modern kártérítési jogok a kártérítés mértékét nem teszik függővé a károkozó vétkességének fokától (ellentétben az ALR-rel vagy az ABGB-vel), ez utóbbi körülmény azonban háttérben mégis szerepet játszik. Európa legtöbb jogrendszerre elismeri például, hogy szándékos károkozás esetén távolabbi kárkövetkezmények is adekvátak minősülnek, mint enyhe gondatlanság fennforgásakor.²⁹ Ugyanígy a hasznok beszámításakor is releváns lehet a vétkesség foka: szándékos okozáskor az esetleges hasznok figyelembevételére sokkal kevésbé kerül sor, mint pusztán gondatlan okozás esetében.³⁰

e) törvényi engedmény

Nyilvánvalóan nem szűnik meg a károkozó kártérítési kötelezettsége, ha a károsult részére harmadik személy úgy teljesít, hogy a törvény (esetleg szerződés) a kártérítési igény engedményezéséről rendelkezik, pl. a biztosítási szerződés esetében. Ilyenkor ugyanis ezt a törvényi szabályt üresítené ki az előnyök beszámítása.³¹ Ettől függetlenül a biztosító által fizetett kártérítést a károsultnak fizetendő kártérítésből le kell vonni, a károkozó ezt az összeget a biztosítónak köteles megtéríteni.

Összegzésként elmondható, hogy arra a kérdésre, hogy a károsultnak a károkozásból származó mely előnyei csökkentik a károkozó kártérítési kötelezettségét, ilyen általánosan nem adható válasz.³² Végző soron olyan általános elvek szerint kell a bíróságnak döntenie, mint a méltányosság, a jóhiszeműség és tisztesség elve, illetve egyéb jogpolitikai megfontolások (*policy considerations*). A jogirodalomban és a joggyakorlatban olyan meghatározások merültek fel, mint az előny *adekvát okozása* (német és görög LB), a *kárral való szoros összefüggése* (Hellner), esetleg a jogellenes magatartás *közvetlen és direkt következménye* (francia LB). Tetszetős a BGH azon megfogalmazása, miszerint az előnyök levonása a kártérítésből „a károsultat nem terhelheti meg túlzottan, a károkozót pedig nem mentesítheti méltánytalanul.”³³ Egyet lehet érteni azzal a jogirodalmi felfogással, ami szerint ezek a szempontok túlságosan általánosak, és így azokat joggyakorlatnak az egyes esetkörökre konkretizálnia kell.³⁴ Ennek ellenére – ha már feltétlenül szükséges – az új Ptk.-ba egy ilyen generálklauzula felvétele lehet indokolt.

Az új Ptk. kodifikációja során – ahogy azt a Konceptió több helyen is teszi – indokolt lehet tekintettel lenni a készülő Európai Polgári Törvénykönyv deliktualis jogi tervezetére (*Study*

Group on a European Civil Code – Tort Law), amely szintén foglalkozik a károk és előnyök kapcsolatával:

6:103. Cikk: Az előnyök kiegyenlítése

(1) Azokat az előnyöket, amelyekre a jogilag releváns kárt szenvedő személy a káresemény folytán tesz szert, figyelmen kívül kell hagyni, kivéve, ha méltányos és ésszerű lenne ezeket figyelembe venni.

(2) Annak az eldöntésekor, hogy az előnyök figyelembevétele méltányos és ésszerű lenne-e, tekintettel kell lenni az elszenvedett kár típusára, a károkozó felelőségének alapjára, illetve ha az előnyöket harmadik személy juttatja, a juttatás céljára.³⁵

Az említett cikkhez annyi fűzendő hozzá, hogy a felelőség alapja a Tervezet rendszerében vagy a szándékosság, vagy a gondatlanság, vagy pedig a Tervezet által külön nevesített más ok. Az idézett cikk szempontjából nyilván a vétkesség foka a döntő. Érdekes, hogy a Tort Law Tervezet – az új Ptk. koncepciójával ellentétben – az előnyök figyelmen kívül hagyását tekinti főszabálynak, amelyhez képest a károsult hátrányos döntést kell külön indokolni. Ahogy a szöveg „atyja”, *Christian von Bar* a *Vorteilsausgleichung*-gal kapcsolatos fejtegetését zárja: „Kétség esetén a deliktualis jog a károsult és nem a károkozó védelme mellett áll.”³⁶

Érdekes, hogy a fenti jogegységesítési törekvéssel párhuzamosan a *Jaap Spier* által alapított *European Group on Tort Law* is kidolgozta a maga „Európai Deliktualis Jogi Alapelveit” (*Principles of European Tort Law*). Ez a tervezet a fenthez hasonló, mégis eltérő szabályt alkotott a *compensatio damni et lucri* problémakörére:

10:103. Cikk: A károkozó eseményből származó előnyök

A kártérítés összegének kiszámításakor a károsultnak a károkozó eseményből származó előnyeit is figyelembe kell venni, kivéve, ha ez az előny céljával nem egyeztethető össze.³⁷

Jól látható, hogy mindkét tervezet differenciált megközelítést alkalmaz, amely – a maga absztraktságában – példaként szolgálhat a magyar polgári jogi kodifikáció számára is.

3. Javaslat *de lege ferenda*

A fentiek alapján úgy gondolom, az előnyök figyelembevétele – mint főszabály – levezethető a kártérítési jog generálklauzulájából, ennyiben az ezt kimondó szabály felesleges. Az új Polgári Törvénykönyvnek sokkal inkább a kivételek miatt kellene a kárónszerzés tilalmáról rendelkeznie. Ha viszont mindenfajta, a kárónszerzésből származó, tehát azzal okozati összefüggésben álló előny levonását előírná, ez a jogirodalom és a jogösszehasonlítás tanulsága szerint tartalmilag helytelen, gyakran igazságtalan eredményre vezető szabály lenne. Ha tehát a törvény feltétlenül rendezni akarja a kárónszerzés tilalmát, akkor egy differenciáltabb – de még így is az általánosság igen magas fokán álló – szabály volna kívánatos. Javaslatom, amely a BGH³⁸ egyik megfogalmazását veszi át, a következőképpen hangzik:

5:5..... § [A kártérítési kötelezettség terjedelme]
(...)

(2) A teljes vagyoni kárból le kell vonni a károkozásból származó vagyoneértékű előnyöket, feltéve, hogy ez a kártérítés céljával és értelmével nem ellentétes.

A fenti megfogalmazás helyett más, a bírói mérlegelésnek hasonlóan tág teret hagyó szövegezesek is lehetségesek, így pl.

(2) A teljes vagyoni kárból le kell vonni a károkozásból származó vagyoneértékű előnyöket,

- feltéve, hogy ez az eset összes körülményére tekintettel indokolt.
- feltéve, hogy ez az eset összes körülményére tekintettel ésszerű.
- feltéve, hogy ez nem eredményezi a károsult érdekeinek méltánytalan sérelmét vagy a károkozó indokolatlan mentesülését.

A hangsúly nem a konkrét megfogalmazáson van, hanem azon, hogy elkerülhető legyen minden előny mechanikus levonása, amely – mint láthattuk – sokszor súlyosan méltánytalan eredményre vezetne, és ellentmondana az új Ptk. azon általános cél-

jának, hogy a károsultnak valóban teljes kártérítést biztosítson, és ne a károkozó pozícióját erősítse.

Boronkay Miklós

JEGYZETEK

- 1 BGB 249. § (1) bekezdése szerint „A kárért felelős személynek azt az állapotot kell helyreállítania, amely akkor állna fenn, ha a kártérítés alapjául szolgáló körülmény nem következett volna be.”
- 2 *Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből*, Budapest: Grill, 1932, 655. o.
- 3 *Bar, Christian von: Gemeineuropäisches Deliktsrecht II*, München: C. H. Beck, 1999. 451. o.
- 4 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 452. o.
- 5 *Larenz, Karl: Lehrbuch des Schuldrechts I*. München: Beck, 1987⁴, 530–531. o.
- 6 Grosschmid találó megfogalmazása, ld. *Grosschmid*: i. m. [2. jegyzet] 659. o.
- 7 *Grosschmid*: i. m. [2. jegyzet] 659. o.
- 8 *Grosschmid*: i. m. [2. jegyzet] 660. o.
- 9 *Marton Géza: Kártérítés*, in *Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog III. – Kötelmi jog általános része*, Budapest: Grill, 1941, 361. o.
- 10 *Szladits/Marton*: i. m. [9. jegyzet] 362. o.
- 11 *Szladits/Marton*: i. m. [9. jegyzet] 363–364. o.
- 12 *Szladits/Marton*: i. m. [9. jegyzet] 365. o. (17. lábjegyzet).
- 13 *Meszlény Artur: Kártérítés terjedelme*, in *Szladits Károly (szerk.): Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez*, Budapest: Grill, 1932, 575–576. o., aki több Kúriai ítéletet is idéz ennek alátámasztására.
- 14 *Szászy István: A kötelmi jog általános tanai*, Budapest: Grill, 1943, 94. o.
- 15 A károsult gazdagodását teszi lehetővé továbbá a Ptk. 359. § (2) bekezdése is. A teljességhez hozzátartozik, hogy egy helyen a törvény a káronszerezés tilalmát ismétli egy konkrét esetkőrré [Ptk. 356. § (2) bekezdése].
- 16 *Petrik/Köles: Polgári jog – Kommentár a gyakorlat számára*, Budapest: HVG-ORAC, 2004², 632. o., *Gellért/Benedek/Gellért: A Polgári Törvénykönyv magyarázata*, Budapest: KJK, 2001⁴, 1235. o., *Petrik Ferenc: Kártérítési jog. Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése*, Budapest: HVG-ORAC, 2002, 72., 235–236. o., *Eörsi Gyula: A jogi felelősség alapproblémái, a polgári jogi felelősség*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961, 430. o. Tankönyvi megfogalmazást is nyert, ld. *Eörsi Gyula: Kötelmi jog. Általános rész*, Budapest: Tankönyvkiadó, 1988, 308. o.
- 17 *Eörsi/Gellért/Eörsi: A Polgári Törvénykönyv magyarázata*, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1981, 1958. o., hasonlóan *Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve*, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966, 99–101. o.
- 18 *Gellért/Benedek/Gellért*: i. m. [16. jegyzet] 1229. o.
- 19 *Petrik/Köles*: i. m. [16. jegyzet] 632–633. o.
- 20 635/D/1994 AB határozat, amely a volt Munka Törvénykönyve végrehajtásáról szóló, már hatályon kívül helyezett 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet 29. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés alkotmányellenességét vizsgálta.
- 21 A főbb európai jogrendszerek megoldásait *von Bar* hasonlítja össze (*Bar*: i. m. [3. jegyzet] 451–458. o.), a BGB Palandt-féle kommentárja pedig szintén hosszasan taglalja a kérdést (*Palandt/Heinrichs: Bürgerliches Gesetzbuch*, München: Beck, 2003⁶², 281–287. o.).
- 22 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 451–452. o.
- 23 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 458. o.
- 24 Pl. RG 4. 1. 1935, RGZ 146 275, 278. Idézi *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 456. o. *Palandt/Heinrichs*: i. m. [21. jegyzet] még ma is irányadónak tekintti (282. o.).
- 25 *Palandt/Heinrichs*: i. m. [21. jegyzet] 282. o.
- 26 BGH 16. 12. 1975, NJW 1976, 747.
- 27 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 453–454. o.
- 28 *Krüger/Oetker: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2* München: Beck, 2001⁴ 505. o.
- 29 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 481–483. o.
- 30 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 455. o.
- 31 *Palandt/Heinrichs*: i. m. [21. jegyzet] 282. o.
- 32 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 453. o.
- 33 BGH 13. 7. 1981, BGHZ 81 271, 275. *Die Anrechnung darf „den Geschädigten nicht unzumutbar belasten und den Schädiger nicht unbillig begünstigen”*. Idézi: *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 453. o.
- 34 *Palandt/Heinrichs*: i. m. [21. jegyzet] 282. o.
- 35 *Article 6:103: Equalisation of Benefits*
(1) *Benefits arising to the person suffering legally relevant damage as a result of the damaging event are to be disregarded unless it would be fair and reasonable to take them into account.*
(2) *In deciding whether it would be fair and reasonable to take the benefits into account, regard shall be had to the kind of damage sustained, the nature of the accountability of the person causing the damage and, where the benefits are conferred by a third party, the purpose of conferring those benefits.*
- 36 *Bar*: i. m. [3. jegyzet] 458. o.
- 37 *Art 10: 103. Benefits gained through the damaging event – When determining the amount of damages benefits which the injured party gains through the damaging event are to be taken into account unless this cannot be reconciled with the purpose of the benefit.*
- 38 Pl. BGHZ 8, 325, 329: „mit Sinn und Zweck des Schadenersatzes vereinbar ist”.

A Ptk. 339. § (1) bekezdésének látszólagos módosítása a kontinentális jogfejlődés tükrében

Az új Polgári Törvénykönyv tervezetének¹ általános kárfelelősségi szabálya, noha kiküszöböli a Konceptió által megteremtett dogmatikai feszültségeket, csak megszővegezésében jelent újítást a hatályos törvény 339. § (1) bekezdéséhez képest, tartalmát tekintve ugyanis szinte teljes mértékben megegyezik a hatályos szabályozással. A károkozás általános tilalmának kimondása így csak látszólag anakonozisztikus tétel a felelősség korlátok közé tartása érdekében a jogilag releváns kár fogalmára összpontosító kontinentális jogfejlődés legújabb eredményei tükrében. Az újrafogalmazott szabály valójában az ítélkezési gyakorlat elmaradt orientációjaként fogható fel.

A Code Civil-től Osnabrück-ig, Tilburg-ig

A szerződésen kívüli felelősség újkori fejlődése a 19. század elején indult. A Code Civil egységes, a polgári jogi vétkességen ala-

puló általános kárfelelősségi szabálya rugalmas eszközt jelentette a polgári jogi felelősség kiterjesztésének, mivel egyszerre alkalmas a vétőképesség értékelésére, valamint a védelemben részesülő alanyi jogok és törvényes érdekek és a hozzájuk kapcsolódó – a tételes jog által megfogalmazott és az utóbbin túl megállapítható – elvárt gondosság mértékének azonosítására.²

A bírói mérlegelésnek jelentős teret engedő *faute* kritikájákapen született meg a BGB dualista, a jogellenesség és a betudhatóság objektív és szubjektív oldalát jelentő vétkességre kettéváló, és az előbbi megszővegezésénél fogva keretszabálynak tekintett 823. cikke.³ A német törvényhely kodifikálóit a védett jogi tárgyak körének minél pontosabb meghatározása vezérelte, az igyekezet azonban oda vezetett, hogy az alanyi jogként még nem megfogalmazott törvényes érdekek csak akkor részesülnek védelemben, ha a károkozó egy olyan jogszabályt sért meg, amely egy meghatározott személyi körnek a beállott kár elleni védelmet szolgálta (és például nem elsődlegesen a közérdek védelmére

irányult).⁴ A későbbi kódexek alkotói számára világossá vált, hogy – von Bar szavaival élve – míg a Code Civil 1382. és 1383. szakasza túl szélesre tárta, a BGB 823. cikke túlságosan is szűkre nyitotta a felelősség kapuit.⁵

Bár a speciális kárfelelősségi alakzatok – gyakran a polgári törvénykönyveken kívüli – elszaporodásával az általános kárfelelősségi szabályok veszítettek jelentőségükből, a 20. század folyamán a kontinens kodifikátorai továbbra is olyan szabály megalkotására törekedtek, amely az ítélkezés számára optimális kereteket nyújt a kárkötelelem által érintett alanyi jogok és törvényes érdekek kiegyensúlyozására. A fejlődés következő állomását a dualista kárfelelősségi generálklauzulák jelentették, ilyen szabályt találunk a görög,⁶ a svájci⁷ és a magyar polgári törvénykönyvben.⁸ A jogellenesen és vétkesen okozott károk megtérítésének kötelezettségét megállapító törvényhelyek jogellenesség pólusán a védett jogi tárgyak és a hozzájuk kapcsolódó a tételes jog által megfogalmazott tilalmak, illetve magatartásminták nyernek értékelést, míg a vétkesség objektív oldalán az alanyi jogokhoz és törvényes érdekekhez a pozitív jogon túl konkretizálható objektív gondossági mérték, szubjektív oldalán pedig a vétőképeség felől kell döntenie a bírónak.⁹ Mivel a szerződésen kívüli felelősség nem csupán más jogágak melléklete,¹⁰ a tételes jog által meghatározott és a bíró által eseti jelleggel konkretizált gondossági mérték között kapcsolat sem feltétlenül lépcsőzetes.

A 20. század második felében fogalmazódott meg kritikaként a kétpólusú generálklauzulákkal szemben, hogy az egységes *faute*-hoz hasonlóan szerződésen kívüli felelősség inflálódásához vezetnek,¹¹ ami a felelősség szigorodását jelentette, nem utolsósorban az újabb törvényes érdekek elismerése révén. Ilyen törvényes érdek(ek) húzódnak meg a tiszta elmaradt haszon esetei mögött. A kritika ellenére az immateriális (nem dologi) vagyoni kár és a jogellenesség viszonyának tisztázására, pontosabban a felelősség megállapítására vagy korlátok között tartására – a BGB-vel szemben – a kétpólusú generálklauzulák szerkezetüknél fogva alkalmasak (mintahogyan a megfelelően alkalmazott egységes *faute* is). A svájci bíróság az OR dualista kárfelelősségi generálklauzuláját alkalmazva például a közművek zavartalan működésének büntetőjogi tényállására alapította a károkozó magatartásának jogellenességét, amikor utóbbi a villanyvezetéket átvágva termelés kiesést okozott egy a kábelhez csatlakozó üzemnek. A BGB erre nem adott volna lehetőséget, hiszen ez a büntetőjogi tényállás nem felel meg a Schutznorm fent részletezett követelményének, a német kódex tehát nehezen fogadja be a törvényes érdekeket, illetve a tiszta elmaradt hasznot.¹² (A német törvényben nem található a Ptk. 345. § (1) bekezdéséhez fogható veszélyes üzemi generálklauzula.) Bár a svájci bíró a jogellenességet a védett jogi tárgy azonosításának mellőzésével állapította meg – ezáltal összemosta a vétkességet a jogellenességgel – döntése mégsem tűnik igazságtalannak.

Szövegében alapvetően eltér a kétpólusú generálklauzulától a holland polgári törvénykönyv általános kárfelelősségi szabálya, azonban Spier szerint a BW jogellenes magatartáson alapuló 6:162. cikke nem tette világosabbá a jogellenesség és a vétkesség kapcsolatát azáltal, hogy a társadalmilag elvárt magatartás íratlan szabályait a jogellenesség fogalmához sorolta, miközben a vétkesség is megmaradt a betudhatóság (egyik) alapjaként.¹³

Nyugat-Európában a szerződésen kívüli felelősség vizsgálata újabbán nem a védett jogi tárgyakhoz kapcsolódó *diligentia* mérték szigorodására összpontosít, hanem magukra a védelemben részesülő alanyi jogokra és törvényes érdekekre, amelyek viszont a kár közvetít a rendszerbe. Az Osnabrücki és Tilburgi Munkacsoportok a szerződésen kívüli felelősség nyugat-európai szabályozásának összehasonlító elemzésével alkották meg az európai magánjog egységesítésére irányuló munka keretében elkészült, ma még csak tudományos jelentőségű tervezeteiket. Míg az előbbi csoport szövegszerű javaslatot alkotott, az utóbbi inkább a területre vonatkozó és az absztrakció nagyobb fokán álló elvek rendszerét állította fel.

Az Osnabrücki Munkacsoport által „A másnak okozott kárból eredő szerződésen kívüli felelősség”¹⁴ címmel megalkotott szövegtervezet 1:101 cikkének (1) bekezdése a BW kárfelelősségi alapszabályához hasonlóan kimondja, hogy a felelősséget a szándékosság és gondatlanság mellett egyéb betudhatósági szabály is megalapozhatja. Az európai kódexek lakonikus kárfogalmihoz képest az Osnabrücki Tervezet a jogellenesség oldaláról differenciál: a betudható károkozás akkor von maga után felelősséget, ha a magatartás eredménye jogilag releváns kár.¹⁵ A 2:101. cikk (1) bekezdésének (a) pontja a Tervezet 2. fejezetének további rendelkezéseire utal, amelyek az általános definíció mellett tartalmazták a jogilag releváns kár egyes eseteinek részletes katalógusát, azonban ez a részletes felsorolás is exemplifikatív és kiegészülhet a nemzeti jogrendszer által egyébként elismert alanyi jogokkal és az „elismerésre érdemes érdekekkel”. A jogilag releváns kár esetköreinek kiegészítésére akkor van lehetőség, ha az igazságosan és ésszerűen történik, aminek kritériumait a 2:101. cikk (3) bekezdése határozza meg.

A Tilburgi Munkacsoport által megfogalmazott és „Az európai kártérítési jog elvei” címet viselő szöveg a megtérítési igényt keletkeztető kár címe alatt mondja ki, hogy a kár valamilyen a jog által védett érdek materiális vagy immateriális károsítását jelenti (2:101. cikk).¹⁶ A védett érdekek azonosításához az Elvek 2:102. cikke nyújt támpontokat.

A Koncepció álláspontja

„A Koncepció szerint: a törvény tiltja a károkozást. Minden károkozás jogellenes, kivéve, ha törvény eltérően rendelkezik.”¹⁷ A károkozás általános tilalmának anakronisztikus deklarálása megfosztotta a dualista kárfelelősségi generálklauzulát attól a rugalmasságtól, amely a szigor irányában eltér a Code Civil 1382. cikkétől, de nem éri el a BGB 823 túlzott merevségét, és amelyet a BW cikke sem tudott felülmúlni. A Ptk. 339. §-hoz hasonló általános kárfelelősségi szabályok – amelyeknek hatása az Osnabrücki Tervezetben és a Tilburgi Elvekben is tovább él – a vétkesség és jogellenesség absztrakt kettősével egyaránt alkalmazhatók voltak a polgári jogi felelősség kiterjesztésére, és mára annak korlátozására, különösen a tiszta elmaradt haszon, mint kárfajta jelentőségének és a jogalanyok igényérvényesítési hajlandóságának növekedésével.

A Koncepció a Ptk. 339. § (1) bekezdésnek „rövidre zárásával” az esetek többségében nem teremtett volna dogmatikai feszültséget: a vétőképes jogellenes károkozó mentesülhet a felelősség alól, amennyiben magatartása megfelel a sérült alanyi joghoz, illetve törvényes érdekekhez a bíró által kapcsolt objektív gondossági mértéknek, betudhatóság, azaz okozatosság hiányában pedig jogellenesség sem állapítható meg. Bár a *damnum emergens* hagyományosabb eseteinél továbbra is csak a vétkes károkozás lett volna jogellenes, a tiszta elmaradt haszon esetei a jogellenesség megkettőződéshez vezethettek volna, hiszen a bírónak azt a vétkességen belül kellene értékelnie. (Vagy a vétlen károkozás is törvényes kivételnek minősül?) Például amennyiben az egyik piaci szereplő kíméletlen, de a versenyjog szabályait nem sértő kereskedelempolitikájának közvetlen következményeként számos versenytárs tönkremegy, a károsultak igényérvényesítése azért lesz sikertelen, mert a versenytárs noha szándékosan járt el, de egyben rendeltetészerűen gyakorolta jogát, úgy tett ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A törvényesen alacsony gondosság tanúsítása – azaz a rendeltetészerű joggyakorlás – azonban következetesebben magyarázható a jogellenesség, mint a vétkesség oldaláról. A Koncepció a kár és a betudhatóság vizsgálatára korlátozta volna a bíró figyelmét, pedig a tiszta elmaradt haszon jelentőségének megnövekedésével világos, hogy nem minden tilos, ami kifejezetten nem megengedett.

A Konceptió következtelenségeinek kiigazítása a Tervezetben

Előrelépést jelent a Tervezet 5:539. § (3) bekezdése a Konceptióhoz képest,¹⁸ hiszen a jogszabályi megengedettségen alapuló rendeltetésszerű joggyakorlás, mint a megengedett károkozás generálklauzulája, értelmezhetővé tette a károkozás általános tilalmát, az 5:538 § pedig nem feledkezett meg lemondani a megengedett károkozásokhoz kapcsolódó főszabály szerinti kártalanításról.¹⁹

A finomhangolás egyetlen újítását a felelősség megállapításának szigorodása jelenti, hiszen a Tervezet 5:542. § (3) bekezdése jogellenesség bizonyításának terhét a károsultról közvetlenül a károkozóra hárítja. A hatályos kódexszel összehasonlítva lényeges változást csak a személyhez fűződő jogoknak a kárfelelősség köréből való kiemelése hozott.²⁰ Egyrészt szinte kiüresedett az általános kárfelelősségi szabály „jogellenesség pólusnak” a védett jogi tárgy azonosításában betöltött szerepe, másrészt az új szabály – kiegészítve a Tervezet kárfogalmával – *ipso iure* jogellenessé nyilvánítja a dologi kárhoz nem kapcsolódó tiszta elmaradt haszon okozását, mentesítve a bírót annak vizsgálata alól, hogy az okozott kár a károsult mely törvényes érdeket, illetve alanyi jogát sérti. Dogmatikai szempontjából viszont azáltal, hogy a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményét – a károsult hozzájárulásával egyetemben – a jogellenesség oldalán hagyja, a Tervezet világosabbá teszi, hogy a magatartás-követelményt megtestesítő – tehát antropomorf – felróhatóság hiányában nem lehet betudhatóságról, következtetésképpen okozatosságról beszélni. Az emberi agy teljesítőképességén túl ugyanis a kár forrása elháríthatatlan természeti erő.

A rendeltetésszerű joggyakorlással okozott kár megszerzésének és kártalanítási kötelezettséget nélkülöző természetének kimondása mellett – amelyet a gyakorlatban a megszerző piaci versenyyel okozott tiszta elmaradt haszon problémája tesz a leginkább szük-

séggé – kiterjesztő értelmezés elé néz az 5:539 § (1) bekezdése is, hiszen az emberi ténykedésre visszavezethető károk magas kockázatával járó tevékenységeknél, a kockázattelepítés körében, figyelemmel kell lenni a károsult – akár hallgatolagos – hozzájárulására is. A sportbalesetekből eredő károk megszerzésége ugyanis jobban magyarázható a károsult hallgatolagos hozzájárulásával, mint az inkább piaci versenyhelyzetekre alkalmazandó rendeltetésszerű joggyakorlással.

Összefoglalás

A nyugati kapitalista társadalmakban – a felelősség kiterjedésének és szigorodásának, illetve a speciális felelősségi szakaszok elterjedésének szakaszát követően – továbbra is a károsult és a károkozó érdekeinek eseti mérlegelése jelenti a szerződésen kívüli felelősség általános szabályának alapját.²¹ Megváltozott azonban a mérlegelés terepe: a kontinentális többségi álláspont szerint jelenleg magas gondossági mértéket jelentő vétkességről (akár betudhatósági szabályként, akár a jogellenesség részeként nyer értelmezést) a hangsúly egyértelműen a védett alanyi jogok, illetve törvényes érdekekre, és ezáltal a kár fogalmára helyeződött át. A kontinentális jogirodalomban tehát újabban a jogilag releváns kár azonosításának problémája, a mérlegelés támpontjainak meghatározása került előtérbe. *Grossschmid* híres megállapítása tehát így sem veszített helytállóságából: „A kártérítési jog alapvetően tehát ma is a bíraskodás problémája”.²² Feleslegesnek tűnik ezért a károkozás *ipso iure* jogellenes voltának kimondása és az általános kárfelelősségi szabály bővítése egy újabb generálklauzúllal és egy további, kiterjesztően értelmezhető segédszabállyal, hiszen az új szabályok – amellet hogy nem sokkal érthetőbbek a jogkereső, szakmán kívüliek számára – a bírói gyakorlat orientálásának hiányosságát pótolják.

Szabó Dániel

JEGYZETEK

- 1 <http://www.irm.hu/?mi=1&katid=193&id=217&cikkid=3316> (2007. március).
- 2 *Le Tourneau, Philippe/Loic, Cadiet: Droit de la responsabilité*. Éditions Dalloz, Paris, 1996, 669. o. 3164. margószám, 681. o. 3219. margószám; von Bar 22. o.
- 3 *Christian von Bar: The Common European Law of Torts*. Volume One (The Core Areas of Tort Law, its Approximation in Europe, and its Accommodation in the Legal System), C. H. Beck, München, 1998, 28. o.; *Peter Ulmer* (Redakteur): *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 5., 4. Auflage, Schuldrecht, Besonderer Teil, III. Band, C. H. Beck, München, 2004, 1513. o. 1. margószám.
- 4 *Christian von Bar/Ingo Rogge: Limitation and Mitigation in German Tort Law*. In: *Jaap Spier* (Ed.): *The Limits of Liability*. Keeping the Floodgates Shut. Kluwer Law International, The Hague 1996 (a továbbiakban: *Spier* 1996) 22. p.
- 5 Von Bar 26. o.
- 6 A görög polgári törvénykönyv 914. cikkét a bírói gyakorlat értelmezte generálklauzulaként, *K. D. Kerameus/Kl. Rousos: Confines and Limitation of Damages under the Greek Law of Tort*. (European Tort Law, Hellenic National Report.) In: *Jaap Spier* (Ed.): *The Limits of Expanding Liability*. Eight Fundamental Cases in a Comparative Perspective. Kluwer Law International, The Hague, 1998, 43–44. o.; von Bar 27–28. o.
- 7 Az OR 41. cikk 1. bekezdés, <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/220.de.pdf> (2007. március).
- 8 Szövegét tekintve a Ptk. 339. § (1) bekezdésébe foglalt (szűkebb értelemben vett) felróhatóság a vétkesség korszerű formája.
- 9 A vétkesség és a jogellenesség viszonyához lásd a német *Handlungstheorie* és *Erfolgstheorie* közötti különbséget, *Münchener Kommentar* 1514. o. 4. margószám, 1515. o. 5. margószám; *Van Gerven, Walter/Lever, Jeremy/Larouche, Pierre: Cases, Materials and Text on National, Supranational, and International Tort Law*. Hart Publishing, Oxford, 2000, 303. o.; *Münchener Kommentar* 1514. p. 4. pont, 1515. p. 5. pont.
- 10 Von Bar 38., 43. o.
- 11 *Rogers, Spier* és *Viney* idézik Kerameust, *Spier* 1996 2–3. o.; *The Limits of Expanding Liability*. 44. o.; *Münchener Kommentar* 1479. o. 24. margószám.
- 12 *Pierre Widmer: Function and Relevance under Swiss Law*. In: Helmut Koziol (ed.): *The Unification of Tort Law: Wrongfulness*. Kluwer Law International, the Hague, 1998, 123. o.
- 13 *Spier* 1996 89. o.
- 14 A Tervezet a „Study Group on a European Civil Code” részét képező csoport (the Working Team on Extra-Contractual Obligations), az előbbi az Európai Parlament hívta életre (bővebben: <http://sgecc.net>). A tervezet angol nyelvű címe: „Non-Contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another”, a PDF változat a következő címen érhető el: http://www.sgecc.net/media/downloads/updatetortlawarticles_copy.doc (2007. március).
- 15 I:101. cikk (1) bekezdés.
- 16 „Az európai kártérítési jog elvei” (Principles of European Tort Law) című tervezet a tilburgi székhelyű European Group on Tort Law (www.egt.org) munkája. A szöveg a következő címen érhető el: <http://www.egt.org/Principles/text.htm> (2007. március).
- 17 Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója, melléklet a 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozathoz 77. o., http://www.irm.hu/download/ptk_kotelmi_jog.pdf/ptk_kotelmi_jog.pdf (2007. március).
- 18 Az új Polgári Törvénykönyv tervezete, Ötödik Könyv, Kötelmi jog II. rész, <http://www.irm.hu/download/eotodikkonyv.pdf/eotodikkonyv.pdf> (2007. március). 488. o.
- 19 Uo. 487. o.
- 20 Uo. 492. o.
- 21 *Van Gerven/Lever/Larouche* 13. és 17. o.; *Starck, Boris/Henri, Roland/Laurent, Boyer: Obligations. 1. Responsabilité delictuelle*. Editions Litec, Paris, 1996., 19., 41. o.; *Gaudemet, Eugene: Théorie générale des obligations*. Sirey, Toulouse, 1990 (réimpression de l'édition publiée en 1937), 312. o.; *P. Cane: The anatomy of Tort Law*. Hart Publishing, Oxford, 1997, 13–14. o.; *Helmut Koziol: Conclusions*. In: *Helmut Koziol* (Ed.): *Unification of Tort Law: Damages*. Kluwer Law International, The Hague, 1998, 133. o.
- 22 Lábady idézi, *Lábady Tamás: Felelősség a szerződésen kívüli okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Polgári Törvénykönyvben* (Vitaindító tézisek). In: *Polgári Jogi Kodifikáció*. IV. évf., 4–5. szám, HVG-ORAC, Budapest, 2001., 40. o.